

شماره اول | مهر ۱۴۰۵

دبیرخانه توسعه همکاری‌های اقتصادی ایران و عراق
اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران
اتاق مشترک بازرگانی ایران و عراق

همسایه‌ای که باید شریک شود

اقتصاد ایران و عراق در پیچ گذار از
تجارت سنتی به همکاری‌های راهبردی

اتفاق مشترک بازرگانی ایران و عراق
IRAN-IRAQ CHAMBER OF COMMERCE
غرفة التجارة الإيرانية - العراقية المشتركة

اتفاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران
TEHRAN CHAMBER OF COMMERCE,
INDUSTRIES, MINES AND AGRICULTURE

در این شماره می‌خوانید:

سرمقاله

از همسایگی به هم‌گرایی؛

ضرورت تغییر نگاه، کارکرد و عملکرد بازیگران اقتصادی ایران و عراق

در طلیعه فصل نو منطقه‌گرایی آسیای جنوب غربی..... ۴

اقتصاد عراق در آینه خبر

هرمز و پایداری درآمدهای نفتی عراق..... ۶

استفاده از ارزهای ملی در تجارت ایران و عراق..... ۷

اعلام رفع موانع بانکی میان ایران و عراق..... ۸

تغییر مدل حضور اقتصادی در بازار عراق..... ۹

افت محسوس تجارت و تداوم موانع فعالیت شرکت‌های ایرانی در عراق..... ۱۰

تحولات مرزی، گمرکی و لجستیکی تجارت با عراق..... ۱۱

جغرافیای فرصت؛ فرصت‌ها، زیرساخت‌ها و چارچوب حقوقی تجارت و سرمایه‌گذاری..... ۱۲

پنجره اقلیم؛ اقلیم کردستان؛ بازاری متفاوت در اقتصاد عراق..... ۱۷

صدای تجارت؛ گفت‌وگو با حسن دانایی‌فر، سفیر سابق ایران در عراق..... ۱۹

اقتصاد عراق به روایت آمار؛ عراق؛ ساختار بازار، جایگاه ایران و چشم‌انداز همکاری‌های تجاری..... ۲۴

تقویم تجارت؛ رویدادهای پیش‌رو در عراق..... ۲۷

پرونده ویژه؛ عراق در نقطه گذار؛ جایگاه ایران در اقتصاد فرادای عراق - از تجارت امروز تا سناریوهای ۲۰۳۰..... ۲۹

از همسایگی به همگرایی

ضرورت تغییر نگاه، کارکرد و عملکرد بازیگران اقتصادی ایران و عراق
در طلیعه فصل نو منطقه گرایی آسیای جنوب غربی

یحیی آل اسحاق

رئیس اتاق مشترک بازرگانی ایران و عراق

عین حال، باید با صراحت پذیرفت که ادامه رشد تجارت صرفاً از مسیر افزایش صادرات ایران به عراق، الگوی پایدار و کافی برای مرحله جدید نیست. همگرایی اقتصادی بدون منافع متقابل، پایدار نخواهد بود.

از همین رو، توسعه واردات ایران از عراق باید به عنوان بخشی از سیاست توسعه روابط اقتصادی دو کشور مورد توجه جدی قرار گیرد. افزایش واردات از عراق، در صورت هدفمند بودن، نه تنها تهدیدی برای تجارت خارجی ایران نیست، بلکه می تواند به تعمیق رابطه اقتصادی، تنوع بخشی به سبد تجارت، تأمین مواد اولیه و کالاهای مورد نیاز و ایجاد زمینه برای شکل گیری معاملات متقابل کمک کند.

واقعیت این است که عراق امروز صرفاً یک بازار مصرف نیست. عراق کشوری با منابع انرژی، ظرفیت های سرمایه گذاری، بازار بزرگ، نیازهای گسترده زیرساختی و موقعیتی ممتاز در اتصال خلیج فارس به ترکیه، سوریه، اردن و بازارهای اروپایی است. در مقابل، ایران از ظرفیت های تولیدی، صنعتی، خدمات فنی و مهندسی، لجستیکی، فناوری و انسانی قابل توجهی برخوردار است. این دو اقتصاد بیش از آنکه رقیب یکدیگر باشند، می توانند مکمل یکدیگر باشند.

از این منظر، باید به تدریج به سمت تجارتی حرکت کنیم که در آن، محصول ایرانی وارد بازار عراق شود، بخشی از مواد اولیه یا نهادهای عراق تأمین شود، سرمایه گذار عراقی در ایران مشارکت کند، تولید مشترک شکل گیرد و نهایتاً محصول مشترک دو کشور به بازارهای ثالث صادر شود. در چنین مدلی، مرز میان «صادرات» و «واردات» تا حدی جای خود را به مفهوم «زنجیره ارزش مشترک» می دهد. این همان نقطه ای است که باید در سیاست گذاری اقتصادی دو کشور جدی گرفته شود.

در فصل جدید روابط، دولت ها باید نقش خود را از مدیریت روزمره تجارت به طراحی زیرساخت های همکاری اقتصادی ارتقا دهند. ثبات مقررات، کاهش بروکراسی، هماهنگی استانداردها، تسهیل گمرکی، حل مسائل بانکی و مالی، توسعه زیرساخت های مرزی و حمل و نقل و ایجاد سازوکارهای مؤثر حل اختلاف، دیگر موضوعات فرعی نیستند؛ اینها ستون های اصلی همگرایی اقتصادی اند.

تحولات حوزه حمل و نقل نیز نشان می دهد که منطقه به سرعت در حال بازتعریف مسیرهای تجارت است. عملیاتی شدن نظام TIR در عراق از اول آوریل ۲۰۲۵، ظرفیت تازه ای برای تسهیل حمل و نقل و اتصال عراق به شبکه های منطقه ای و بین المللی ایجاد کرده است. در

منطقه آسیای جنوب غربی در حال تجربه یکی از مهم ترین مقاطع تحول ژئواقتصادی خود است. نظم های پیشین در حال بازنمایی اند، مسیرهای تجارت و ترانزیت اهمیت تازه ای یافته اند، اقتصادهای منطقه بیش از گذشته به یکدیگر متصل شده اند و مفهوم «همسایگی» دیگر صرفاً یک واقعیت جغرافیایی نیست؛ بلکه به یک مزیت راهبردی اقتصادی تبدیل شده است.

در چنین شرایطی، ایران و عراق با مرزی طولانی، پیوندهای تاریخی و فرهنگی عمیق، منافع اقتصادی درهم تنیده و ظرفیت های مکمل، در برابر یک فرصت تاریخی قرار دارند؛ فرصتی که اگر با نگاه سنتی به تجارت مدیریت شود، بخش بزرگی از آن از دست خواهد رفت و اگر با نگاه آینده نگر و منطقه گرا دنبال شود، می تواند روابط دو کشور را به یکی از پایه های مهم معماری اقتصادی جدید آسیای جنوب غربی تبدیل کند. به باور اینجانب، مهم ترین الزام امروز، تغییر نگاه است؛ پیش از آنکه تغییر سیاست و سازوکار را مطالبه کنیم. ما باید از «تجارت با عراق» به سمت «همگرایی اقتصادی با عراق» حرکت کنیم؛ از فروش کالا به خلق ارزش مشترک، از بازار مقصد به بازار مشترک، از رابطه صادرکننده و واردکننده به رابطه شریک و سرمایه گذار و از نگاه کوتاه مدت به معامله، به نگاه بلندمدت به زنجیره ارزش. این تغییر نگاه، یک انتخاب لوکس یا آرمان گرایانه نیست؛ یک ضرورت اقتصادی است.

هدف ۲۰ میلیارد دلار تجارت سالانه میان دو کشور، هدفی مهم و دست یافتنی است؛ اما از نظر من، ۲۰ میلیارد دلار نباید سقف آرزوهای اقتصادی ایران و عراق باشد، بلکه باید یکی از نخستین ایستگاه های مسیر همگرایی باشد. اهمیت اصلی نه فقط در اینکه چه میزان کالا میان دو کشور مبادله می شود، بلکه در این است که چه مقدار از این تجارت به سرمایه گذاری مشترک، تولید مشترک، انتقال فناوری، توسعه خدمات، اشتغال و ایجاد زنجیره های ارزش پایدار منجر می شود.

تجربه سال های گذشته نشان داده است که ظرفیت روابط اقتصادی ایران و عراق به مراتب بیش از سطح فعلی آن است. اما در

مختلف، از ترکیه و چین گرفته تا کشورهای عربی و سایر بازیگران منطقه‌ای، عراق را به عنوان یکی از بازارهای مهم آینده دنبال می‌کنند. بنابراین، مزیت جغرافیایی و همسایگی، اگر با کیفیت، قیمت رقابتی، خدمات پس از فروش، تأمین مالی، برند، استاندارد و حضور پایدار همراه نشود، به تنهایی مزیت کافی نخواهد بود.

از سوی دیگر، تجربه سال‌های اخیر نشان داده است که کریدورها دیگر صرفاً مسیر عبور کالا نیستند؛ بخشی از معماری قدرت اقتصادی منطقه‌اند. هر کشوری که بتواند در شبکه‌های حمل و نقل، انرژی، تجارت و زنجیره‌های تأمین منطقه‌ای جایگاه باثباتی ایجاد کند، از مزیت اقتصادی و ژئواقتصادی بلندمدت برخوردار خواهد شد. ایران و عراق می‌توانند در این معماری جدید، به جای آنکه صرفاً دو کشور همسایه باشند، به دو حلقه مکمل یک زنجیره بزرگ منطقه‌ای تبدیل شوند.

من به آینده این همکاری خوش بینم؛ نه از سر خوش بینی انتزاعی، بلکه بر پایه واقعیت‌های اقتصادی، جغرافیایی و انسانی. اما خوش بینی زمانی ارزشمند است که با برنامه، تصمیم و اقدام همراه شود. امروز باید از خود بپرسیم: آیا می‌خواهیم همچنان عراق را فقط یک بازار صادراتی ببینیم، یا می‌خواهیم در توسعه اقتصادی آن شریک باشیم؟ آیا می‌خواهیم تجارت دو کشور در سطح چند میلیارد دلار باقی بماند، یا می‌خواهیم یک شبکه اقتصادی پایدار و چندلایه ایجاد کنیم؟ آیا مرزهای ما صرفاً محل عبور کالا خواهند بود، یا به کانون‌های تولید، لجستیک و توسعه منطقه‌ای تبدیل خواهند شد؟ پاسخ به این پرسش‌ها، مسیر آینده روابط اقتصادی ایران و عراق را تعیین خواهد کرد. منطق آینده، منطق همسایگی صرف نیست؛ منطق هم‌افزایی است.

اگر بتوانیم ظرفیت‌های مکمل دو اقتصاد را به یکدیگر پیوند دهیم، اگر تجارت را متوازن‌تر و عمیق‌تر کنیم، اگر واردات هدفمند از عراق را در کنار صادرات ایران توسعه دهیم، اگر سرمایه‌گذاری مشترک را جایگزین بخشی از تجارت صرف کنیم، اگر کریدورهای حمل و نقل را به کریدورهای توسعه تبدیل کنیم و اگر بخش خصوصی دو کشور را از «مشتری و فروشنده» به «شریک و همکار» تبدیل کنیم، آنگاه می‌توانیم از یک رابطه تجاری، یک رابطه اقتصادی راهبردی بسازیم. هدف نهایی، رسیدن به یک عدد نیست؛ حتی اگر آن عدد ۲۰ میلیارد دلار باشد. هدف، ساختن اقتصادی است که بتواند اعداد بزرگ‌تر را نیز به شکلی متوازن، پایدار و متقابل تولید کند.

به باور اینجانب، فصل تازه منطقه‌گرایی آسیای جنوب غربی، فرصتی برای بازتعریف روابط ایران و عراق است؛ فرصتی که نباید صرفاً نظاره‌گر آن باشیم. باید در ساختن آن نقش داشته باشیم. و این ساختن، از یک تغییر آغاز می‌شود: تغییر نگاه از همسایگی به هم‌گرایی؛ از معامله به مشارکت؛ از صادرات به زنجیره ارزش؛ و از روابط اقتصادی روزمره به شراکت راهبردی. این، به اعتقاد من، مهم‌ترین مأموریت بازیگران اقتصادی ایران و عراق در فصل پیش‌روی روابط دو کشور است.

چنین شرایطی، ایران نباید صرفاً به عبور کالا از مرزهای خود بپایندیشد؛ باید به طراحی و تصاحب سهمی از زنجیره‌های منطقه‌ای حمل و نقل، لجستیک و ترانزیت بپایندیشد. اگر عراق در حال تبدیل شدن به یکی از گره‌های مهم اتصال خلیج فارس به غرب و شمال منطقه است، ایران نیز باید تلاش کند این ظرفیت را در یک شبکه مکمل با زیرساخت‌های خود قرار دهد.

از سوی دیگر، بانک‌ها و نظام مالی دو کشور نیز باید متناسب با این تحول عمل کنند. تجارت در مقیاس ۲۰ میلیارد دلار و بالاتر، با سازوکارهای سنتی، پرهزینه و غیرشفاف مالی قابل دوام نیست. ایجاد سازوکارهای پایدار برای تسویه، تأمین مالی، ضمانت معاملات، اعتباردهی، تهاتر و سرمایه‌گذاری مشترک، از ضرورت‌های مرحله جدید است. تجارت بزرگ، به زیرساخت مالی بزرگ و قابل اعتماد نیاز دارد.

بخش خصوصی نیز باید خود را برای این تغییر آماده کند. فعال اقتصادی ایرانی که عراق را صرفاً بازاری برای فروش محصول خود می‌بیند، دیر یا زود با محدودیت‌های بازار و تشدید رقابت مواجه خواهد شد. آینده حضور ایران در عراق، متعلق به نگاه‌هایی است که بازار را می‌شناسند، در آن سرمایه‌گذاری می‌کنند، شریک محلی می‌سازند، شبکه توزیع ایجاد می‌کنند، استانداردهای خود را ارتقا می‌دهند و حاضرند بخشی از فرآیند تولید و ارزش‌آفرینی را در کنار شریک عراقی انجام دهند. در طرف مقابل، بخش خصوصی عراق نیز می‌تواند از ظرفیت ایران نه فقط برای واردات، بلکه برای سرمایه‌گذاری، تولید مشترک، انتقال فناوری، خدمات فنی و مهندسی و دسترسی به بازارهای جدید استفاده کند.

اینجاست که نقش اتاق‌های بازرگانی اهمیت دوچندان پیدا می‌کند. به اعتقاد من، اتاق‌های مشترک در فصل جدید نباید صرفاً محل برگزاری نشست، تبادل اطلاعات یا انتقال مشکلات فعالان اقتصادی باشند. اتاق مشترک باید به اتاق فکر، اتاق حل مسئله و اتاق سیاست‌سازی روابط اقتصادی دو کشور تبدیل شود. وظیفه ما این است که مسائل واقعی فعالان اقتصادی را از سطح گلایه و مکاتبه به سطح راه‌حل و تصمیم منتقل کنیم؛ میان دولت و بخش خصوصی پل بزنیم؛ فرصت‌های سرمایه‌گذاری را شناسایی کنیم؛ شرکای واقعی اقتصادی را به یکدیگر متصل کنیم و برای موانع مزمین، راهکارهای عملی و قابل اجرا ارائه دهیم.

از این منظر، یکی از ضرورت‌های فوری، تدوین «نقشه راه هم‌گرایی اقتصادی ایران و عراق» است؛ نقشه‌ای که در آن، اهداف تجارت، ترکیب صادرات و واردات، سرمایه‌گذاری متقابل، تولید مشترک، توسعه مناطق مرزی، کریدورهای ترانزیتی، همکاری مالی، کشاورزی، انرژی، صنعت، خدمات و بازارهای ثالث، در قالب یک منظومه واحد دیده شود. این نقشه راه باید یک اصل مهم را در خود داشته باشد: رشد تجارت بدون تعمیق رابطه اقتصادی کافی نیست؛ ما باید کیفیت رابطه را ارتقا دهیم. رقابت در بازار عراق نیز روزه‌روز حرفه‌ای‌تر می‌شود. کشورهای

خبر اول

هرمز و پایداری درآمدهای نفتی عراق

ایران مجوز عبور شماری از نفتکش‌های عراقی از تنگه هرمز را صادر کرد

تاریخ اخبار: اوت و سپتامبر ۲۰۲۶

منابع: Reuters / Shafaq News

محدود نمی‌شود. بخش قابل توجهی از درآمدهای دولت عراق به صادرات نفت وابسته است و هرگونه اختلال در این جریان می‌تواند بر بودجه عمومی، پروژه‌های عمرانی، واردات و توان پرداخت دولت عراق اثر بگذارد. تسهیل عبور نفت عراق در کوتاه‌مدت می‌تواند به حفظ ثبات درآمدی این کشور کمک کند.

● پیام و اثر برای فعال اقتصادی ایرانی

ثبات درآمدهای نفتی عراق، یکی از عوامل کلیدی در تداوم پروژه‌های عمرانی و توان پرداخت دولت این کشور محسوب می‌شود. از این رو، فعالان اقتصادی حاضر در بازار عراق - صرف‌نظر از ملیت - باید این متغیر را در ارزیابی ریسک قراردادهای خود لحاظ کنند. شرکت‌های ایرانی نیز به عنوان یکی از بازیگران این بازار، از این قاعده مستثنی نیستند. کاهش پایدار درآمد نفت می‌تواند به کاهش یا تأخیر در تخصیص بودجه پروژه‌ها، طولانی‌شدن وصول مطالبات و کاهش تقاضای وارداتی بیانجامد.

● اقدام پیشنهادی

صد مستمر وضعیت صادرات و درآمد نفت عراق، بودجه عمرانی و توان پرداخت دولت این کشور، به عنوان یکی از شاخص‌های ارزیابی ریسک بازار و قراردادهای دولتی عراق.

● شرح خبر

پس از بروز اختلال در کشتیرانی و صادرات نفت عراق از مسیر تنگه هرمز، شرکت دولتی بازاریابی نفت عراق (SOMO) برای تضمین عبور محموله‌های نفتی و به کارگیری نفتکش‌های تحت پرچم عراق، وارد مذاکره با طرف‌های مختلف شد. در ادامه این تحولات، رویترز در ۲۲ اوت گزارش داد که ایران با عبور تعدادی از نفتکش‌های عراقی از تنگه هرمز موافقت کرده است. این تصمیم متعاقب درخواست‌های بغداد و گفت‌وگوهای مقامات دو کشور اتخاذ شد. هم‌زمان، عراق توسعه مسیرهای جایگزین صادرات نفت از طریق ترکیه، سوریه و اردن را نیز در دستور کار دارد.

تحولات بعدی نشان داد که بخشی از محدودیت صادرات نفت عراق در ماه اوت کاهش یافته است. بر اساس گزارش رویترز در ۲ سپتامبر، صادرات نفت عراق از حدود ۱.۳۵ میلیون بشکه در روز در ماه ژوئیه به حدود ۲.۳۴ میلیون بشکه در روز در ماه اوت افزایش یافت؛ هرچند این میزان همچنان پایین‌تر از سطح صادرات پیش از بحران است. تسهیل عبور برخی نفتکش‌های عراقی از تنگه هرمز و ارائه تخفیف‌های قابل توجه از سوی شرکت دولتی بازاریابی نفت عراق (SOMO) از عوامل مؤثر در بازیابی صادرات عنوان شده‌اند.

● اهمیت خبر

اهمیت این تحول برای روابط اقتصادی ایران و عراق، به حوزه نفت

خبر دوم

استفاده از ارزهای ملی در تجارت ایران و عراق

افزایش فشار بر شرکای تجاری ایران و اهمیت جایگاه عراق در نظام مالی دلاری

تاریخ خبر: اوت ۲۰۲۶

منبع اصلی: Reuters

● شرح خبر

رویترز در گزارشی تحلیلی درباره افزایش فشارهای اقتصادی آمریکا بر ایران، عراق را یکی از کشورهایی دانسته است که به دلیل روابط گسترده اقتصادی با ایران و در عین حال وابستگی نظام مالی آن به دسترسی به دلار، می‌تواند بیش از بسیاری از شرکای تجاری ایران در معرض آثار این فشارها قرار گیرد. آمریکا طی سال‌های گذشته شماری از بانک‌های عراقی را به دلیل ارتباط مالی با ایران تحریم یا دسترسی آنها به دلار را محدود کرده است و تشدید فشار بر شرکای تجاری ایران می‌تواند حساسیت نسبت به مبادلات مالی و تجاری ایران و عراق را افزایش دهد. بر اساس این گزارش، وابستگی عراق به دسترسی به نظام مالی دلاری و نگهداری بخش قابل توجهی از ذخایر این کشور در آمریکا، اهرم قابل توجهی در اختیار واشنگتن قرار داده است. در عین حال، پیوندهای اقتصادی گسترده ایران و عراق و حجم بالای تجارت دو کشور باعث می‌شود محدودسازی این روابط برای بغداد نیز بدون هزینه نباشد.

● اهمیت خبر

اهمیت این تحول برای روابط اقتصادی ایران و عراق در آن است که ریسک تجارت دو کشور دیگر صرفاً به تعرفه، گمرک، حمل و نقل یا شرایط بازار محدود نمی‌شود و دسترسی به کانال‌های مالی و الزامات بانکی و تطبیقی می‌تواند نقش پررنگ‌تری در امکان و هزینه انجام معاملات ایفا کند.

این موضوع به‌ویژه از آن جهت اهمیت دارد که عراق هم‌زمان یکی از بازارهای اصلی صادرات ایران و اقتصادی وابسته به نظام مالی دلاری است. بنابراین تشدید محدودیت‌های مالی می‌تواند بر بانک‌ها و شرکت‌های عراقی در نحوه تعامل با طرف‌های ایرانی اثر بگذارد.

و مؤسسات مالی درگیر در معامله و پایداری روش تسویه توجه بیشتری داشته باشند. افزایش حساسیت نظام بانکی عراق نسبت به تعاملات مرتبط با ایران می‌تواند هزینه انتقال پول، زمان تسویه و ریسک وصول مطالبات را افزایش دهد. از این منظر، صرف وجود مشتری و تقاضا در بازار عراق برای ارزیابی یک معامله کافی نیست و «امکان وصول امن، قانونی و پایدار درآمد حاصل از تجارت» باید به یکی از معیارهای اصلی تصمیم‌گیری شرکت‌ها تبدیل شود.

● اقدام پیشنهادی

رصد مستمر تغییرات مقررات بانکی و مالی عراق و محدودیت‌های مؤثر بر تجارت با ایران و ایجاد سازوکاری برای اطلاع‌رسانی سریع به فعالان اقتصادی درباره تغییرات مؤثر بر نقل و انتقال وجوه و تسویه معاملات ایران و عراق.

● پیام و اثر برای فعال اقتصادی ایرانی

فعالان اقتصادی ایرانی در بازار عراق باید علاوه بر ارزیابی تجاری طرف مقابل، نسبت به سازوکار دریافت و انتقال وجوه، بانک‌ها

خبر سوم

اعلام رفع موانع بانکی میان ایران و عراق

بانک مرکزی ایران از توافق برای تسهیل دسترسی به منابع ایران در عراق و حمایت از پیمانکاران خبر داد

تاریخ خبر: ۲۰۲۶

منبع: Shafaq News

● شرح خبر

شفق نیوز به نقل از رئیس کل بانک مرکزی ایران گزارش داده است که در مذاکرات انجام شده با طرف عراقی، توافقاتی برای رفع موانع بانکی و تسهیل استفاده ایران از منابع مالی خود در عراق صورت گرفته و انتظار می رود ایران بتواند از بخشی از این منابع استفاده کند. در این گزارش همچنین به حدود ۱۰ تا ۱۱ میلیارد دلار منابع و مطالبات ایران در عراق، عمدتاً مرتبط با صادرات انرژی، اشاره شده و موضوع ارائه تضمین به پیمانکاران ایرانی با پشتوانه دارایی های ایران نزد بانک های عراقی نیز مطرح شده است.

با این حال، تا زمان تنظیم این گزارش، جزئیات روشنی از میزان منابع آزاد شده یا تجربه عملی و مستمر استفاده شرکت های ایرانی از سازوکارهای جدید منتشر نشده است.

سرمایه در گردش شرکت ها و امکان حضور پیمانکاران ایرانی در پروژه های عراق اثر بگذارد. با این حال، میان «اعلام رفع مانع» و «امکان واقعی و مستمر انتقال وجوه» باید تفکیک قائل شد.

● پیام و اثر برای فعال اقتصادی ایرانی

در صورت تحقق عملی این توافق و کاهش زمان و هزینه انتقال وجه، صادرکنندگان و پیمانکاران ایرانی از مهم ترین ذی نفعان آن خواهند بود. همچنین در صورت عملیاتی شدن سازوکارهای تضمین، امکان حضور شرکت های ایرانی در برخی قراردادهای و پروژه های بزرگ عراق می تواند افزایش یابد. اما تصمیم گیری شرکت ها باید بر اساس تجربه واقعی انتقال وجه، بانک های دیگر، ارز قابل استفاده، هزینه انتقال و مدت تسویه صورت گیرد و نه صرفاً اعلام توافق رسمی.

● اقدام پیشنهادی

پایش میدانی و دوره ای وضعیت واقعی نقل و انتقال پول از طریق شرکت های فعال در عراق؛ با اندازه گیری زمان تسویه، هزینه انتقال، بانک ها و کانال های قابل استفاده و میزان دسترسی واقعی به وجوه.

● اهمیت خبر

نقل و انتقال پول و وصول مطالبات، یکی از مهم ترین موانع فعالیت شرکت های ایرانی در عراق محسوب می شود. از این رو، هرگونه بهبود عملی در روابط بانکی می تواند مستقیماً بر هزینه تجارت،

خبر چهارم

تغییر مدل حضور اقتصادی در بازار عراق

تأکید بر عبور از تجارت سنتی به سمت سرمایه‌گذاری و تولید مشترک ایران و عراق

تاریخ خبر: اوت ۲۰۲۶

منبع: Shafaq News

● شرح خبر

در نشست اقتصادی برگزار شده در استان ایلام، کارشناسان و فعالان اقتصادی بر ضرورت حرکت روابط اقتصادی ایران و عراق از تجارت سنتی کالا به سمت تولید، سرمایه‌گذاری، اشتغال‌زایی و همکاری‌های سازمان‌یافته‌تر تأکید کردند. در این رویکرد، عراق صرفاً مقصد صادرات محصولات نهایی ایران تلقی نمی‌شود و توسعه سرمایه‌گذاری، تولید مشترک و مشارکت بنگاه‌های دو کشور اهمیت بیشتری پیدا می‌کند.

● اهمیت خبر

این رویکردهای اعلامی از سوی دبیرخانه روابط اقتصادی ایران و عراق و اتاق‌های بازرگانی، با تغییرات در سیاست اقتصادی عراق و افزایش توجه این کشور به حمایت از تولید داخلی، جذب سرمایه‌گذاری و ایجاد ظرفیت صنعتی همخوانی دارد. در نتیجه، مدل سنتی «تولید در ایران - فروش در عراق» ممکن است در برخی صنایع به تدریج با محدودیت‌های بیشتری مواجه شود و مدل‌های مشارکتی اهمیت بیشتری پیدا کنند.

● پیام و اثر برای فعال اقتصادی ایرانی

شرکت‌هایی که عراق سهم قابل توجهی از بازار آن‌ها را تشکیل می‌دهد، باید ارزیابی کنند که آیا ادامه صادرات محصول نهایی همچنان بهترین مدل حضور در این بازار است یا مشارکت با طرف عراقی، مونتاژ، تولید مشترک، انتقال فناوری یا سرمایه‌گذاری محلی می‌تواند مزیت پایدارتری ایجاد کند. این موضوع به‌ویژه برای صنایع غذایی، دارویی، مصالح ساختمانی، تجهیزات پزشکی، ماشین‌آلات، صنایع پایین‌دستی پتروشیمی و خدمات فنی و مهندسی اهمیت بیشتری دارد. برای برخی بنگاه‌ها، مزیت آینده در بازار عراق ممکن است نه در «صادرات بیشتر»، بلکه در «حضور عمیق‌تر در زنجیره ارزش عراق» باشد.

● اقدام پیشنهادی

شناسایی صنایع مستعد سرمایه‌گذاری و تولید مشترک ایران - عراق و تفکیک حوزه‌هایی که در آنها ادامه صادرات مستقیم همچنان مزیت دارد از حوزه‌هایی که ورود به تولید، مونتاژ یا مشارکت با شرکت عراقی ضروری‌تر شده است.

خبر پنجم

افت محسوس تجارت و تداوم موانع فعالیت شرکت‌های ایرانی در عراق

کاهش نزدیک به ۵۵ درصدی واردات عراق از ایران هم‌زمان با طرح مشکلات تعرفه‌ای، پرداخت و مطالبات

تاریخ اخبار: اوت ۲۰۲۶

منبع: Shafaq News

● شرح خبر

در جریان مذاکرات اقتصادی اخیر در بغداد، مقامات دو کشور بر افزایش تجارت، تسهیل جریان کالا، توسعه سرمایه‌گذاری و افزایش نقش بخش خصوصی تأکید کردند. با این حال، گزارش منتشر شده حاوی یک آمار قابل توجه بود: واردات عراق از ایران در سه ماهه نخست سال ۲۰۲۶ نسبت به مدت مشابه سال قبل نزدیک به ۵۵ درصد کاهش یافته و از حدود ۵.۱ میلیارد دلار به ۲.۳ میلیارد دلار رسیده است. هم‌زمان، در دیدار رئیس کل بانک مرکزی ایران با فعالان اقتصادی ایرانی در بغداد، سه موضوع درآمدهای صادراتی، تعرفه‌های گمرکی و مطالبات پرداخت نشده پیمانکاران ایرانی از جمله مسائل اصلی مطرح شده بود.

● اهمیت خبر

اهمیت این تحول در آن است که کاهش تجارت نباید صرفاً به عنوان یک عدد کلان تلقی شود. بخشی از کاهش می‌تواند ناشی از شرایط منطقه‌ای و اختلالات مقطعی باشد، اما عواملی مانند تعرفه، استاندارد، مشکلات مرزی، روش پرداخت، رقابت سایر کشورها و سیاست حمایت از تولید داخلی عراق نیز باید مورد بررسی قرار

گیرد. مطرح شدن هم‌زمان مشکلات فعالان اقتصادی در مذاکرات رسمی نیز نشان می‌دهد بخشی از موانع تجارت ایران با عراق ماهیت عملیاتی و بنگاهی دارد.

● پیام و اثر برای فعال اقتصادی ایرانی

اثر کاهش تجارت برای همه شرکت‌های ایرانی یکسان نیست. هر بنگاه باید مشخص کند آیا کل بازار عراق برای محصول مورد نظر کاهش یافته یا سهم ایران از آن بازار افت کرده است. اگر واردات عراق از یک محصول همچنان رشد داشته باشد اما سهم کالای ایرانی کاهش یافته باشد، مسئله می‌تواند به قیمت، کیفیت، استاندارد، تعرفه، هزینه حمل، شرایط پرداخت یا عملکرد رقبا مربوط باشد. همچنین تعرفه‌های بالاتر، تأخیر در وصول درآمد صادراتی و مطالبات طولانی مدت می‌تواند مستقیماً حاشیه سود و سرمایه در گردش شرکت ایرانی را تحت فشار قرار دهد.

● اقدام پیشنهادی

علت‌یابی کاهش تجارت به تفکیک گروه‌های کالایی و HS Code و مقایسه سهم ایران با رقبای اصلی؛ با تمرکز بر تعرفه، استاندارد، هزینه لجستیک، پرداخت، تغییر تقاضا و تولید داخلی عراق.

صفحه ۱۰

شماره اول، مهر ۱۴۰۵

خبر ششم

تحولات مرزی، گمرکی و لجستیکی تجارت با عراق

توسعه منطقه آزاد قصرشیرین همزمان با بررسی مقررات و سازوکارهای مرزی در پارلمان عراق

تاریخ اخبار: اوت ۲۰۲۶

منابع: مجلس نمایندگان عراق / Shafaq News

● شرح خبر

ایران در حال توسعه منطقه آزاد تجاری - صنعتی قصرشیرین در محدوده میان گذرگاه‌های پرویزخان و خسروی است. این منطقه بیش از ۲۰۰,۷ هکتار وسعت دارد و ایجاد زیرساخت‌های صادرات، واردات، ترانزیت و خدمات لجستیکی از اهداف آن اعلام شده است. همزمان، کمیسیون گذرگاه‌های مرزی و حمایت از تولید ملی مجلس عراق با حضور مسئولان دستگاه‌های مرتبط، مسائل مربوط به فعالیت گذرگاه‌های مرزی، حمل و نقل، عوارض، جریان کالا و سازوکارهای تجارت مرزی را بررسی کرده است.

● اهمیت خبر

دو تحول فوق نشان می‌دهد آینده رقابت در بازار عراق فقط به قیمت کالا وابسته نیست؛ کیفیت زیرساخت مرزی، سرعت ترخیص، مقررات گمرکی، هزینه حمل و خدمات لجستیکی نیز بخشی از رقابت‌پذیری صادرات هستند. از سوی دیگر، تغییر مقررات عراق می‌تواند در مدت کوتاهی هزینه یا امکان ورود برخی کالاها به این بازار را تغییر دهد.

● پیام و اثر برای فعال اقتصادی ایرانی

صادرکنندگان ایرانی باید پیش از ارسال کالا از آخرین وضعیت تعرفه، استاندارد، مجوز واردات و تشریفات مرزی عراق مطلع باشند. اطلاع از مقررات پس از رسیدن محموله به مرز ممکن است به توقف کالا، هزینه انبارداری، دموارژ، برگشت محموله یا کاهش حاشیه سود منجر شود. در مقابل، توسعه زیرساخت‌های قصرشیرین و سایر مرزهای ایران و عراق می‌تواند برای شرکت‌های حمل و نقل، لجستیک، انبارداری، بسته‌بندی، فرآوری و توزیع فرصت‌های جدید ایجاد کند و در صورت عملکرد مناسب، هزینه و زمان صادرات را کاهش دهد.

● اقدام پیشنهادی

رصد مستمر مقررات تجاری و گمرکی عراق و اطلاع‌رسانی پیش‌دستانه به فعالان اقتصادی، همزمان با ارزیابی ظرفیت مرزهای خسروی، پرویزخان، مهران و شلمچه برای کاهش زمان و هزینه لجستیک تجارت با عراق.

فرصت‌ها، زیرساخت‌ها و چارچوب حقوقی تجارت و سرمایه‌گذاری

با استفاده از آخرین داده‌ها و گزارش‌های رسمی موجود تا سال ۲۰۲۶

مستلزم آگاهی عمیق از زیرساخت‌ها، قوانین مادر، مقررات تجاری، و نیز چالش‌های سیاسی، امنیتی و اقتصادی حاکم بر آن است.

۱ معرفی کلی و موقعیت جغرافیایی اقتصادی

عراق در جنوب غربی آسیا و در قلب خاورمیانه واقع شده است. پایتخت آن بغداد است و از جنوب با کویت و عربستان سعودی، از غرب با اردن و سوریه، از شمال با ترکیه و از شرق با ایران همسایه است. این کشور در بخش جنوبی خود مرز آبی کوچکی با خلیج فارس دارد. رودهای دجله و فرات که سرآغاز تمدن‌های باستانی بین‌النهرین هستند، از شمال به جنوب این کشور جریان دارند و با پیوستن به رود کارون، ارون رود را تشکیل داده و به خلیج فارس می‌ریزند.

جهانبخش سنجابی شیرازی

عضو هیأت مدیره
اتاق بازرگانی مشترک ایران و عراق

● چکیده

عراق با جمعیتی بالغ بر ۴۷ میلیون نفر و تولید ناخالص داخلی حدود ۲۵۴ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۵، یکی از بزرگ‌ترین و مهم‌ترین بازارهای همسایه ایران محسوب می‌شود. این کشور با دارا بودن مرز مشترک ۱۴۰۰ کیلومتری با ایران، وابستگی بالای اقتصاد به نفت، و واردات سالانه بیش از ۹۰ میلیارد دلار، به عنوان یک فرصت کم‌نظیر اقتصادی در همسایگی ایران مطرح است. با این حال، حضور موفق در این بازار

۲ شاخص‌های کلان اقتصادی

بر اساس آخرین داده‌های بانک جهانی، صندوق بین‌المللی پول و سایر منابع معتبر بین‌المللی، شاخص‌های کلان اقتصاد عراق به شرح زیر است:

عراق چهلمین کشور پرجمعیت جهان است. از نظر فرهنگی، ذائقه و رفتار مصرفی مردم عراق شباهت زیادی به مردم ایران دارد که این خود مزیتی برای فعالان اقتصادی ایرانی محسوب می‌شود. به دلیل عرض جغرافیایی اندک، این کشور نیم ساعت با ایران اختلاف ساعت دارد.

شاخص	مقدار	سال	منبع
جمعیت	حدود ۴۷.۰۲ میلیون نفر	۲۰۲۵	بانک جهانی
جمعیت (برآورد)	حدود ۴۶.۶۴ میلیون نفر	۲۰۲۶	IMF
تولید ناخالص داخلی	۲۵۴.۴ میلیارد دلار	۲۰۲۵	بانک جهانی
رشد اقتصادی واقعی	منفی ۲.۲ درصد	۲۰۲۵	بانک جهانی
رشد اقتصادی واقعی (پیش‌بینی)	منفی ۶.۸ درصد	۲۰۲۶	IMF
نرخ بیکاری	۱۵.۵ درصد	۲۰۲۵	ILO
نرخ تورم	۰.۳ درصد	۲۰۲۵	بانک جهانی
نرخ تورم (پیش‌بینی)	حدود ۳ درصد	۲۰۲۶	IMF
وابستگی درآمدهای نفتی به کل درآمدها	۸۴ درصد	۲۰۲۶	-
بدهی دولت به تولید ناخالص داخلی	۵۳.۹ درصد	دسامبر ۲۰۲۵	-
تراز حساب جاری به تولید ناخالص داخلی	منفی ۱.۷ درصد	دسامبر ۲۰۲۵	-
ارزش واردات سالانه	۱۱۱ میلیارد دلار	۲۰۲۵	-
ارزش واردات سالانه (پیش‌بینی)	۱۲۴ میلیارد دلار	۲۰۲۶	-

شایان ذکر است در این کشور وضعیت شاخص‌های فوق در ابتدای سال ۲۰۲۱ به شرح ذیل بود:

شاخص	مقدار
جمعیت	۴۱ میلیون نفر
تولید ناخالص داخلی	۱۸۰ میلیارد دلار (۲۰۲۱) / بیش از ۲۸۶ میلیارد دلار (۲۰۲۲)
نرخ رشد اقتصادی	۹.۵ درصد (نیمه اول ۲۰۲۲ - دومین رتبه جهان)
نرخ بیکاری	۲۳ درصد
نرخ تورم	۱۰ درصد
وابستگی اقتصاد به نفت	۹۶ درصد
وابستگی بودجه به نفت	۹۷ درصد
سهم بخش دولتی از اقتصاد	۶۷ درصد
کسری بودجه	۱۰ درصد

و در ۶ مارس ۲۰۰۴، بانک مرکزی مستقل عراق تأسیس شد. این قانون، چارچوب نظارت بر نظام بانکی و پولی کشور را تعیین می‌کند.

۳-۵ قوانین سرمایه‌گذاری در اقلیم کردستان

اقلیم کردستان عراق دارای قوانین سرمایه‌گذاری خاص خود است که سرمایه‌گذار خارجی را همانند سرمایه‌گذار بومی می‌داند. سرمایه‌گذار در این اقلیم مجاز است پروژه خود را به سرمایه‌گذار دیگر (خواه خارجی و خواه داخلی) واگذار کند.

۴ زیرساخت‌های حمل‌ونقل و ترانزیت

۴-۱ زیرساخت جاده‌ای

عراق دارای شبکه جاده‌ای گسترده‌ای است که به دلیل جنگ‌های دهه‌های گذشته نیازمند بازسازی اساسی است. مرزهای زمینی با ایران (۴۰۰،۱ کیلومتر) مهم‌ترین مسیرهای تردد کالا و مسافر را تشکیل می‌دهند. با این حال، سه آفت تجارت ایران و عراق عبارتند از: صادرات ناپایدار، تغییر مکرر قوانین گمرکی و تعرفه گمرکی متفاوت در مرزها.

۴-۲ زیرساخت ریلی

عراق فاقد زیرساخت ریلی مناسب برای حمل بار و مسافر با ایران است. پروژه اتصال ریلی شلمچه - بصره به عنوان مهم‌ترین پروژه مشترک ریلی دو کشور، هنوز معطل معرفی شرکت‌های مجری است. پروژه بزرگ «جاده توسعه» عراق با هدف اتصال بندر بزرگ فاو در جنوب به زیرساخت‌های ترانزیتی ترکیه در دست اجراست که شامل توسعه خطوط آهن، جاده‌های ترانزیتی، شش فرودگاه و ۱۵ شهرک صنعتی است.

۴-۳ زیرساخت هوایی

وزارت حمل‌ونقل عراق برنامه جامعی برای توسعه زیرساخت‌های فرودگاهی در پیش گرفته است. فرودگاه بین‌المللی بغداد مشمول طرح جامع شامل ۲۶ پروژه دو مرحله‌ای است. سه فرودگاه بین‌المللی جدید در سال ۲۰۲۵ به بهره‌برداری رسیدند و پروژه‌های فرودگاه‌های ناصریه و موصل در دست اجراست. همچنین حریم هوایی عراق برای پرواز هواپیماهای مسافربری گسترش یافته است.

۴-۴ زیرساخت دریایی

عراق در بخش جنوبی دارای مرز آبی با خلیج فارس است. بندر بزرگ فاو در جنوب عراق به عنوان یکی از پروژه‌های کلیدی زیرساختی این کشور در حال توسعه است و نقش محوری در پروژه «جاده توسعه» ایفا می‌کند.

بخش خدمات ۴۰ تا ۴۵ درصد از تولید ناخالص داخلی را تشکیل می‌دهد که مهم‌ترین بخش خدماتی، حمل‌ونقل است. سهم کشاورزی از تولید ناخالص داخلی ۴ درصد و سهم صنایع تبدیلی یک درصد است. همچنین ۱۳ درصد از تولید ناخالص داخلی به پرداخت یارانه اختصاص دارد.

نظام بانکی عراق نیز ساختاری عمدتاً دولتی دارد. بانک مرکزی ۸۵ درصد دارایی بانک‌ها را کنترل می‌کند و بانک‌های خصوصی تنها ۱۵ درصد فعالیت‌های بانکی را پوشش می‌دهند. در حال حاضر ۸۰ بانک خصوصی و ۸ بانک دولتی در عراق فعال هستند و تعداد شعب بانکی به ۵۷۱۴ شعبه می‌رسد.

۳ قوانین مادر و چارچوب حقوقی سرمایه‌گذاری و تجارت

۳-۱ قانون اساسی عراق (۲۰۰۵)

قانون اساسی عراق در سال ۲۰۰۵ تدوین و پس از همه‌پرسی به تصویب رسید. این قانون شامل ۶ فصل مجزا شامل اصول اساسی، حقوق و آزادی‌ها، ساختار فدرال، قوای مقننه، مجریه و قضائیه، و مقررات نهایی است. قانون اساسی چارچوب کلی حاکم بر فعالیت‌های اقتصادی و تجاری در عراق را تعیین می‌کند.

۳-۲ قانون سرمایه‌گذاری شماره ۱۳ (۲۰۰۶)

مهم‌ترین قانون مادر در حوزه سرمایه‌گذاری در عراق، قانون سرمایه‌گذاری شماره ۱۳ مصوب سال ۲۰۰۶ است. این قانون سنگ بنای جذب سرمایه‌گذاری خارجی را بنا نهاد و شامل مشوق‌های مالیاتی، ضمانت‌های سرمایه‌گذاران، و تعهدات سرمایه‌گذاران است. بر اساس این قانون، سرمایه‌گذار خارجی حق عضویت و تجارت در بازار بورس سهام و اوراق بهادار عراق را دارد و در برابر مصادره مورد حمایت قرار می‌گیرد. هیأت ملی سرمایه‌گذاری (NIC) در سال ۲۰۰۷ تأسیس و در سال ۲۰۰۸ آغاز به کار کرد تا نهادی برای ارتقا، تسهیل و نظارت بر سرمایه‌گذاری در عراق باشد.

۳-۳ قانون گمرک عراق (۱۹۸۴)

آخرین قانون گمرک کشور عراق در سال ۱۹۸۴ تدوین شده است و اداره گمرک عراق با عنوان «کمیسسیون عمومی گمرک» فعالیت می‌کند. هرچند این قانون قدیمی است، اما همچنان به عنوان مرجع اصلی قوانین گمرکی مورد استفاده قرار می‌گیرد.

۳-۴ قانون بانکداری عراق (۲۰۰۳)

در تاریخ ۱۹ دسامبر ۲۰۰۳، قانون بانکداری جدید عراق منتشر گردید

۵ زیرساخت‌های تجاری و مناطق آزاد

۱-۵ مناطق آزاد و ویژه اقتصادی

عراق دارای چندین منطقه آزاد و ویژه اقتصادی است که از مهم‌ترین آنها می‌توان به منطقه آزاد القائم در شمال غربی عراق (استان الانبار) و منطقه آزاد مشترک مهران در مرز ایران و عراق با وسعت ۵۰۰,۸ هکتار اشاره کرد که می‌تواند شتاب دهنده توسعه روابط اقتصادی دو کشور باشد.

۲-۵ نظام گمرکی و الزامات تجاری

- مهم‌ترین الزامات و مقررات گمرکی و تجاری عراق عبارتند از:
ثبت نام در سامانه: تمامی واردکنندگان باید در پلتفرم ثبت نام کرده و دارای شناسه تجاری معتبر باشند.
- **برنامه انطباق کالا:** از اول ژانویه ۲۰۲۰، صادرکنندگان و واردکنندگان باید الزامات برنامه بازرسی، آزمایش و صدور گواهی‌های انطباق کالاهای وارداتی به عراق را رعایت کنند.
- **درج اطلاعات به زبان عربی:** یکی از الزامات اصلی، درج اطلاعات کالا به زبان عربی روی بسته بندی شامل نام محصول، ترکیبات و تاریخ تولید است.
- **گواهی مبدأ و کد تعرفه گمرکی (HS Code)** برای تعیین تعرفه‌های گمرکی ضروری است.

۶ تجارت خارجی و جایگاه عراق در بازار منطقه

عراق دومین مقصد صادراتی ایران است. بر اساس آمار سال ۱۳۹۸، حدود ۹ میلیارد دلار کالا از ایران به عراق صادر شده که سهم ۲۱.۷ درصدی از ارزش کل صادرات ایران را به خود اختصاص داده است. عراق از حدود ۱۲.۵ میلیارد دلار صادرات ایران به کشورهای عربی حوزه خلیج فارس، با ۹ میلیارد دلار رتبه اول را دارد. در سال ۲۰۱۹، عراق بیش از ۹۰ میلیارد دلار صادرات به کشورهای جهان داشته که نسبت به سال ۲۰۱۵ رشد ۶۴ درصدی داشته است. عمده مقاصد صادراتی عراق عبارتند از: چین (۲۴ میلیارد دلار)، هند (۲۱ میلیارد دلار)، کره جنوبی (۸ میلیارد دلار) و ایالات متحده آمریکا (۷.۲۴ میلیارد دلار). نفت و فرآورده‌های آن اصلی‌ترین کالاهای صادراتی عراق هستند.

۷ فرصت‌ها و ظرفیت‌های سرمایه‌گذاری

عراق در سال‌های اخیر شاهد مرحله بی‌سابقه‌ای از فعالیت‌های سرمایه‌گذاری بوده است که شامل جذب بیش از ۶۲ تا ۶۳ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری خارجی در دو سال اخیر و هدف‌گذاری دولت

برای کاهش ۲ درصدی نرخ بیکاری از طریق پروژه‌های سرمایه‌گذاری خارجی می‌شود. وزارت صنایع و معادن عراق به‌طور مستمر فهرست جدیدترین فرصت‌های سرمایه‌گذاری را در بخش‌های نفت و گاز، کشاورزی، ساخت‌وساز و فناوری اطلاعات اعلام می‌کند.

۸ چالش‌ها و موانع پیش‌رو

۱-۸ چالش‌های سیاسی و امنیتی

عراق با ترکیبی از تهدیدات امنیتی، سیاسی، اقتصادی و زیست‌محیطی روبه‌رو است. وضعیت سیاسی و اقتصادی ناپایدار، ناتوانی دولت در ایجاد شغل کافی، و عدم تجانس قومی - مذهبی همراه با سلطه گروه اقلیت بر سایر گروه‌ها، همواره زمینه‌ساز تنش و بی‌ثباتی بوده است.

۲-۸ چالش‌های اقتصادی

عملکرد ضعیف بخش خصوصی، عدم پوشش ریسک صادرات، تغییر مکرر قوانین گمرکی، تعرفه گمرکی متفاوت در مرزها، وابستگی شدید به نفت، نرخ بالای بیکاری و تورم از چالش‌های اساسی این کشور محسوب می‌شوند.

۳-۸ چالش‌های زیرساختی

جنگ‌های چهار دهه اخیر زیرساخت‌های عراق را به شدت تخریب کرده و شبکه‌های جاده‌ای و ریلی در وضعیت نامناسبی قرار دارند و نیازمند بازسازی اساسی هستند.

۹ جمع‌بندی و توصیه‌های کاربردی برای تجار و سرمایه‌گذاران

عراق با وجود چالش‌های متعدد، به عنوان یک بازار ۴۷ میلیون نفری با نیازهای گسترده وارداتی و عطش شدید برای بازسازی زیرساخت‌ها، یکی از مهم‌ترین فرصت‌های اقتصادی پیش‌روی فعالان اقتصادی محسوب می‌شود. برای حضور موفق در این بازار، توجه به نکات زیر ضروری است:

۱. **آشنایی کامل با قوانین مادر:** به‌ویژه قانون سرمایه‌گذاری شماره ۱۳، قانون گمرک ۱۹۸۴ و قوانین خاص اقلیم کردستان
۲. **رعایت الزامات گمرکی و بسته‌بندی:** درج اطلاعات به زبان عربی، اخذ گواهی مبدأ و کد HS
۳. **تنوع بخشی به کالاهای صادراتی:** فراتر از کالاهای سنتی، به بخش‌های خدمات فنی - مهندسی، ساختمان‌سازی، کشاورزی و فناوری اطلاعات توجه شود.
۴. **استفاده از ظرفیت مناطق آزاد و ویژه اقتصادی** برای کاهش هزینه‌های گمرکی

دو کریدور اصلی متمرکز است: کریدور شمال - جنوب: بغداد تا مرز ترکیه از طریق بزرگراه E۲ و کریدور شرق - غرب: بغداد تا مرز سوریه و اردن از طریق بزرگراه E۱، بیش از ۹۰ درصد حمل و نقل عراق جاده‌ای است و ۷۰۹ میلیون شهروند از این پروژه بهره‌مند خواهند شد.

۱۱ تحولات تجارت ایران و عراق

- حجم مبادلات تجاری دو کشور در حال حاضر حدود ۱۲ میلیارد دلار است و رهبران دو کشور توافق کرده‌اند که این رقم را به ۲۰ میلیارد دلار افزایش دهند.
- در ۱۰ ماهه اول سال ۱۴۰۴، صادرات غیرنفتی ایران به عراق حدود ۸ میلیارد دلار بوده که ۱۷.۶ درصد از کل صادرات غیرنفتی ایران را شامل می‌شود.
- عراق سالانه ۴ تا ۵ میلیارد دلار گاز از ایران خریداری می‌کند.
- ایران و عراق بر سر رفع موانع بانکی به توافق رسیده‌اند و امکان دسترسی ایران به ۱۱ میلیارد دلار از درآمدهای نفتی مسدود شده فراهم شده است.
- مقامات ارشد ایران بر کنار گذاشتن دلار در مبادلات دوجانبه و استفاده از ارزهای ملی تأکید دارند.

۱۲ جمع‌بندی نهایی

اقتصاد عراق در سال‌های ۲۰۲۵ و ۲۰۲۶ دستخوش تحولات شگرفی شده است. از یک سو، شوک نفتی ناشی از بسته شدن تنگه هرمز، آسیب‌پذیری ساختاری این کشور را بی‌پرده نشان داد. از سوی دیگر، جذب ۶۷ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری خارجی، پیشرفت ۹۰ درصدی طرح‌های جاده توسعه، و تأمین مالی ۹۰۰ میلیون دلاری بانک جهانی، همگی حاکی از عزم جدی عراق برای عبور از اقتصاد تک‌محصولی و تبدیل شدن به یک قطب ترانزیتی و سرمایه‌گذاری در منطقه است.

برای تجار و سرمایه‌گذاران ایرانی، این تحولات سه پیام کلیدی دارد:

۱. بازار ۴۷ میلیونی عراق با وجود نوسانات، یکی از مهم‌ترین مقاصد صادراتی ایران باقی مانده است.
۲. پروژه‌های عظیم زیرساختی مانند جاده توسعه و کریدورهای بانک جهانی، فرصت‌های بی‌نظیری برای شرکت‌های فنی - مهندسی و تأمین مصالح ساختمانی ایجاد کرده است.
۳. رفع موانع بانکی و توافق برای کنار گذاشتن دلار، می‌تواند روان‌سازی قابل‌توجهی در مبادلات تجاری دو کشور ایجاد کند.

۵. مدیریت ریسک‌های سیاسی و امنیتی از طریق بیمه‌نامه‌های مناسب و همکاری با شرکت‌های معتبر محلی
۶. توجه به پروژه‌های کلان زیرساختی مانند «جاده توسعه» و فرودگاه‌های جدید به عنوان فرصت‌های سرمایه‌گذاری
۷. پیگیری مستمر تحولات قوانین گمرکی و تجاری به دلیل تغییرات مکرر مقررات.

۱۰ تحولات اقتصادی، سرمایه‌گذاری و زیرساختی

۲۰۲۵-۲۰۲۶

۱-۱۰ چالش بی‌سابقه نفتی و شوک تنگه هرمز

در آوریل ۲۰۲۶، عراق تنها ۱۰ میلیون بشکه نفت از طریق تنگه هرمز صادر کرد، در حالی که یک ماه پیش از آن این رقم ۹۳ میلیون بشکه بود. این کاهش حدود ۹۰ درصدی، اقتصاد عراق را با یکی از شدیدترین شوک‌های تاریخ خود مواجه ساخت. هرچند توافق صلح ایران و آمریکا در ژوئن ۲۰۲۶ امید به بازگشایی تنگه را زنده کرد، اما این بحران نشان داد که عراق با وجود کاهش وابستگی به نفت به ۸۴ درصد، همچنان آسیب‌پذیرترین اقتصاد بزرگ جهان در برابر نوسانات نفتی است.

۲-۱۰ سرمایه‌گذاری خارجی: جهش ۱۰۲ میلیارد دلاری

عراق در سه سال اخیر موفق به جذب بیش از ۶۷ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری خارجی شده است. نخست‌وزیر عراق نیز از فرصت‌های سرمایه‌گذاری به ارزش ۴۵۰ میلیارد دلار در بخش‌های مختلف خبر داده و سیاست «درهای باز» را اعلام کرده است. اصلاحات بانکی در دستور کار قرار دارد تا زمینه برای جذب سرمایه‌گذاران منطقه‌ای فراهم شود.

۳-۱۰ پیشرفت فیزیکی پروژه «جاده توسعه»

- پروژه عظیم «جاده توسعه» پیشرفت چشمگیری داشته است:
- طرح‌های ریلی به ۹۰ درصد و طرح‌های جاده‌ای به ۹۵ درصد تکمیل شده است.
 - شرکت ایتالیایی مجری طراحی، کار را طبق برنامه پیش می‌برد.
 - اجتماع سوم ایران و ترکیه برای امضای نهایی موافقت‌نامه همکاری در دست برگزاری است.
 - گزینه «نفت در برابر آبادانی» به عنوان یکی از روش‌های تأمین مالی مطرح شده است.

۴-۱۰ تأمین مالی ۹۰۰ میلیون دلاری بانک جهانی برای راه‌های عراق

بانک جهانی در سال ۲۰۲۶ بسته تأمین مالی ۹۰۰ میلیون دلاری را برای بهبود زیرساخت‌های جاده‌ای عراق تصویب کرد. این پروژه بر

اقلیم کردستان؛ بازاری متفاوت در اقتصاد عراق

از شناخت قواعد اقتصادی تا فرصت‌های تازه همکاری برای بنگاه‌های ایرانی

منطقه‌ای فدرال به رسمیت شناخته است. بر این اساس، اقلیم دارای نهادهای قانون‌گذاری و اجرایی منطقه‌ای است؛ اما حوزه‌هایی مانند سیاست پولی و سیاست تجاری خارجی، در چارچوب قانون اساسی عراق، در صلاحیت دولت فدرال قرار دارند. بنابراین، فعالیت اقتصادی در اربیل، سلیمانیه یا دهوک مستلزم شناخت هم‌زمان قواعد فدرال عراق و رویه‌های اختصاصی اقلیم است.

● اقتصادی که در حال تغییر است

تحولات سال ۲۰۲۶ نشان می‌دهد که اقلیم در کنار تجارت و درآمدهای سنتی، توسعه سرمایه‌گذاری و تنوع‌بخشی به فعالیت‌های اقتصادی را دنبال می‌کند. دولت اقلیم در تیرماه سال جاری اعلام کرد که در دوره فعالیت دولت نهم، ۸۵۶ پروژه سرمایه‌گذاری به ارزش بیش از ۲۵ میلیارد دلار در بخش‌های

جهانبخش سنجابی شیرازی

عضو هیات مدیره
اتاق بازرگانی مشترک ایران و عراق

برای بسیاری از بنگاه‌های ایرانی، اقلیم کردستان یکی از آشناترین بخش‌های بازار عراق است؛ بازاری هم‌مرز با ایران، با پیوندهای تجاری دیرینه و دسترسی زمینی مناسب. با این حال، شناخت اقتصاد اقلیم صرفاً از مسیر جغرافیا و سابقه مبادلات تجاری ممکن نیست. این منطقه، در عین آنکه بخشی از جمهوری فدرال عراق به شمار می‌رود، از ساختار نهادی و مقررات اختصاصی در برخی حوزه‌های اقتصادی و سرمایه‌گذاری برخوردار است؛ تفاوتی که برای فعال اقتصادی ایرانی اهمیت عملی دارد.

قانون اساسی عراق در سال ۲۰۰۵، اقلیم کردستان را به عنوان

مزایا البته تابع شرایط و مجوزهای مقرر است. در کنار فرصت‌های سرمایه‌گذاری، رویه‌های جاری تجارت نیز نیازمند توجه‌اند. بغداد و اربیل در سال ۲۰۲۶ موضوع هماهنگی تعرفه‌های گمرکی و اجرای سامانه ASYCUDA در گذرگاه‌های اقلیم را دنبال کرده‌اند؛ هرچند برخی جزئیات اجرایی همچنان نیازمند توافق دو طرف است. از این رو، بررسی آخرین وضعیت تعرفه‌ها، استانداردها، مجوزها و تشریفات هر گذرگاه باید بخشی از برنامه ورود شرکت ایرانی به این بازار باشد.

● اقلیم؛ فراتر از یک بازار مصرف

موقعیت اقلیم در پیوند میان ایران، عراق و ترکیه، در کنار ظرفیت گذرگاه‌های زمینی، به آن نقشی فراتر از یک بازار محلی می‌دهد. برای بنگاه ایرانی، اقلیم می‌تواند علاوه بر مقصد صادرات، محلی برای ایجاد شبکه توزیع، ارائه خدمات پس از فروش، تامین واحدهای تولیدی و توسعه همکاری با شرکای محلی باشد. از این منظر، پرسش اصلی دیگر فقط این نیست که اقلیم چه میزان کالای ایرانی می‌خرد؛ بلکه این است که شرکت‌های ایرانی چگونه می‌توانند با شناخت قواعد متفاوت این بازار، سهم پایداری در اقتصاد در حال تغییر آن داشته باشند.

منابع: دولت اقلیم کردستان عراق / هیات سرمایه‌گذاری اقلیم / قانون سرمایه‌گذاری شماره ۴ سال ۲۰۰۶ و اطلاعیه‌های مرتبط با تحولات گمرکی سال ۲۰۲۶

مختلف اجرا شده است. در این میان، صنعت با بیش از ۲۰۰ پروژه و نزدیک به پنج میلیارد دلار سرمایه‌گذاری، جایگاه قابل توجهی دارد. این روند برای شرکت‌های ایرانی دو پیام دارد: از یک سو، توسعه تولید محلی ممکن است در برخی حوزه‌ها به تدریج شرایط رقابت برای صادرکنندگان کالاهای نهایی را تغییر دهد؛ از سوی دیگر، تقاضای تازه‌ای برای ماشین‌آلات، مواد اولیه، تجهیزات، فناوری و خدمات تخصصی ایجاد می‌کند.

کشاورزی و صنایع غذایی، از گلخانه و صنایع تبدیلی تا بسته‌بندی و زنجیره سرد، از جمله زمینه‌های قابل بررسی برای همکاری هستند. در بخش صنعت نیز مصالح ساختمانی، دارو، تجهیزات پزشکی، پلاستیک و ماشین‌آلات ظرفیت‌هایی برای تامین، سرمایه‌گذاری و تولید مشترک دارند. همکاری در حوزه برق، تجهیزات شبکه، انرژی خورشیدی و خدمات فنی و مهندسی نیز می‌تواند فراتر از مبادلات کالایی دنبال شود.

● سرمایه‌گذاری و تجارت؛ قواعدی که باید شناخت

قانون سرمایه‌گذاری شماره ۴ سال ۲۰۰۶ اقلیم، چارچوبی اختصاصی برای جذب سرمایه داخلی و خارجی فراهم کرده است. این قانون در اصل امکان مالکیت کامل سرمایه پروژه را برای سرمایه‌گذار خارجی پیش‌بینی می‌کند و پروژه‌های واجد شرایط می‌توانند از مشوق‌هایی مانند معافیت ده‌ساله برخی مالیات‌ها و عوارض و تسهیلات گمرکی مربوط به تجهیزات و مواد اولیه برخوردار شوند. بهره‌مندی از این

عراق حلقه مفقوده تجارت ایران

در گفت‌وگو با حسن دانایی‌فر، سفیر اسبق ایران در عراق

رابطه اقتصادی ایران و عراق در سال‌های گذشته بیشتر بر صادرات ایران به این کشور استوار بوده است. اما ظرفیت‌های موجود در این رابطه، به بازار مصرف محدود نمی‌شود و موضوعاتی مانند واردات از عراق، تولید در این کشور و دسترسی به بازارهای عربی را نیز دربر می‌گیرد. حسن دانایی‌فر، سفیر اسبق ایران در عراق، در این گفت‌وگو از ظرفیت افزایش صادرات، تهدیدهای پیش روی ایران در بازار عراق، ضرورت ایجاد وابستگی متقابل اقتصادی، و نقش بخش خصوصی در حفظ این بازار می‌گوید.

● عراق چه جایگاهی در روابط اقتصادی و تجاری ایران دارد؟

ایران دارای ۱۵ کشور پیرامونی است و عراق دست‌کم طی دو دهه گذشته، همواره در میان این کشورها جایگاه نخست را داشته است. چند سال پیش، میزان واردات ۱۵ کشور پیرامونی ایران را بررسی کردیم. مجموع واردات این کشورها حدود ۱,۵۰۰ میلیارد دلار بود. روسیه پیش از جنگ حدود ۵۰۰ میلیارد دلار واردات داشت و واردات ترکیه نیز بیش از ۴۰۰ میلیارد دلار بود. در آن مقطع، صادرات ایران به روسیه حداکثر حدود ۳۰۰ میلیون دلار بود، در حالی که امروز واردات

روسیه به حدود ۴۰۰ میلیارد دلار رسیده و صادرات ایران به این کشور حدود یک میلیارد و ۲۰۰ میلیون دلار است. در سال ۱۴۰۳، حدود ۱۰ میلیارد و ۹۶۲ میلیون دلار صادرات غیرنفتی ایران به عراق انجام شد که تقریباً معادل ۱۱ میلیارد دلار است. صادرات ایران به ترکیه نیز حدود ۶۰۵ تا ۷ میلیارد دلار بوده و همچنان کمتر از صادرات به عراق است. عراق پس از چین، یکی از مهم‌ترین مقاصد صادراتی ایران در جهان به شمار می‌رود. در برخی سال‌ها، بیش از ۲۰ درصد و حتی حدود ۲۵ درصد صادرات غیرنفتی

ایران به عراق اختصاص داشته است. منظور از صادرات غیرنفتی، صادرات پس از کنار گذاشتن میعانات گازی و محصولات پتروشیمی است.

نکته مهم دیگر، تنوع کالاهای صادراتی ایران به عراق است. این سبد مواد غذایی و کالاهای مختلف دیگر را دربر می‌گیرد و در مقطعی نیز خودرو در میان این کالاها قرار داشته است. از نظر جغرافیایی نیز صادرات به عراق دیگر محدود به استان‌های مرزی ایران نیست. در گذشته بخش عمده کالاها از استان‌های مرزی صادر می‌شد، اما امروز کالا از سراسر کشور به عراق می‌رود. برای مثال، کالا از مشهد و حتی از مناطق نزدیک به دوعارون به سمت عراق حرکت می‌کند.

بنابراین، این رابطه از چهار ویژگی شامل تنوع کالا، تعدد تولیدکنندگان، پراکندگی جغرافیایی و استمرار برخوردار است. استمرار این رابطه نیز نکته قابل توجهی است. ایران پس از فروپاشی شوروی حدود سه سال در آسیای مرکزی حضور داشت و پس از آن تقریباً از این منطقه خارج شد. در عراق، پس از سقوط صدام در سال ۲۰۰۳ و آغاز فعالیت‌های جدی‌تر از سال ۲۰۰۵، این رابطه وارد مرحله‌ای شد که اکنون به دهه سوم خود نزدیک می‌شود. اگر ایران بتواند تنها ۱۰ درصد از واردات کشورهای پیرامونی خود را تأمین کند، رقم صادرات می‌تواند از ۱۰۰ میلیارد دلار عبور کند و حتی به حدود ۱۵۰ میلیارد دلار برسد.

● این جایگاه برای ایران فرصت است یا تهدید؟

این جایگاه هم فرصت است و هم تهدید. این موقعیت حاصل برنامه‌ریزی و توجه بوده است، باید آن را ادامه داد و توسعه بخشید. اگر این جایگاه به صورت خودکار شکل گرفته باشد، باید پرسید چرا ترکیه، افغانستان، پاکستان، ترکمنستان و سایر کشورهای پیرامونی چنین جایگاهی پیدا نکرده‌اند؟ اگر نسبت به این بازار سهل‌انگار شویم و برنامه‌ریزی و توجه خود را کاهش دهیم، مشکل جدی ایجاد خواهد شد. این مسئله می‌تواند سالانه ۸ تا ۱۰ میلیارد دلار بر جامعه، اقتصاد و تولید کشور اثر بگذارد.

موضوع درباره ۲ یا ۵ درصد نیست، بلکه حدود ۲۰ درصد صادرات غیرنفتی کشور را دربر می‌گیرد. اتاق مشترک ایران و عراق و سایر اتاق‌های مرتبط، چه اتاق‌های مرزی و چه اتاق‌های غیرمرزی، در این زمینه مسئولیت بزرگی دارند. این موضوع نباید به حال خود رها شود و باید برای آن برنامه‌ریزی کرد. اگر این جایگاه به درستی مدیریت نشود، یک شوک به بدنه تجارت و کسب‌وکار وارد خواهد شد. تجارت و کسب‌وکار به این معناست که کالای تولید شده به دست مصرف‌کننده برسد و از این منظر، مستقیماً با تولید ارتباط دارد.

نکته دیگر این است که صادرات ایران به عراق عمدتاً صادرات واقعی است و نه صادرات مجدد. امروز امارات متحده عربی در آمار

واردات عراق در رتبه نخست قرار گرفته و حتی از چین نیز عبور کرده است، اما حدود ۹۸ درصد صادرات امارات به عراق صادرات مجدد است. در مورد ایران، حدود ۹۸ درصد کالاهایی که به عراق صادر می‌شود، کالای واقعی و تولید شده است. حتی اگر حمل موقت و عبوری را نیز در نظر بگیریم، سهم آن حداکثر شاید به ۵ درصد برسد. دولت برای همه فعالان و همه کشورها شرایط یکسانی فراهم می‌کند و برای صادرات به عراق امتیاز ویژه‌ای به یک گروه خاص نمی‌دهد. بنابراین، نقش اصلی در این زمینه بر عهده بخش خصوصی و اتاق‌هاست. هدف من از طرح این موضوع، بالا بردن جایگاه کسی نیست، بلکه باید توجه داشت که اگر این فرصت از دست برود، حادثه و زیان آن متوجه خود ما خواهد بود. همه اتاق‌ها و فعالان باید این موضوع را یک مسئولیت بزرگ بدانند و برای آن برنامه‌ریزی کنند.

● چه میزان ظرفیت برای افزایش صادرات ایران به عراق وجود دارد؟

حدود یک سال و نیم تا دو سال پیش، جلسات متعددی با اتاق مشترک ایران و عراق داشتیم و درباره این موضوع بحث کردیم که ایران تا چه میزان می‌تواند صادرات خود به عراق را افزایش دهد. پاسخ این سوال به نوع کالا و میزان اجازه دولت عراق برای واردات بستگی دارد. بخشی از سیاست‌های عراق ممکن است مشخصاً علیه ایران باشد، اما بخش زیادی از این سیاست‌ها به حمایت از تولید داخلی عراق مربوط می‌شود.

برای مثال، عراق ممکن است در برخی فصل‌ها واردات گوجه‌فرنگی، سیب‌زمینی یا برخی مواد غذایی را ممنوع کند. اگر عراق زمین، آب و نیروی کار دارد و در عین حال با بیکاری مواجه است، طبیعی است که بخواهد از تولید داخلی خود حمایت کند. ممکن است در مقطعی صادرات مرغ ایران به عراق به صفر برسد، زیرا عراق خود تولیدکننده مرغ است و مصرف بالایی نیز دارد. بنابراین، باید بازار را هوشمندانه رصد کرد و برای کالاهایی که از بازار خارج می‌شوند، جایگزین پیدا کرد. اگر امروز سهم مبلمان در صادرات ایران مثلاً ۲ درصد است، باید برنامه‌ریزی کرد که این سهم به ۱۰ درصد برسد تا بتواند جای کالاهایی را که به تدریج از بازار عراق خارج می‌شوند، پر کند.

قوه عاقله اتاق و فعالان اقتصادی باید به صورت مستمر این موضوع را دنبال کنند و برای هر کالایی که از بازار خارج می‌شود، جایگزین مناسب پیدا کنند. در جلساتی که با اتاق مشترک ایران و عراق داشتیم، به این جمع‌بندی رسیدیم که حداکثر صادرات ایران به عراق می‌تواند به حدود ۱۵ میلیارد دلار برسد و با تلاش بیشتر حتی می‌توان به رقم ۲۰ میلیارد دلار نیز فکر کرد. با افزایش قیمت‌ها و فراهم شدن شرایط برای صادرات برخی کالاهای دیگر، این رقم

می‌تواند حدود ۱۸ میلیارد دلار باشد. در حال حاضر فاصله زیادی با این ارقام وجود دارد. اگر امسال صادرات ایران به عراق به ۸ میلیارد دلار نیز برسد، باز هم عراق در میان ۱۵ کشور همسایه زمینی و دریایی ایران، رتبه نخست مقصد صادراتی خواهد بود. در سطح جهان نیز چین نخستین مقصد صادراتی ایران و عراق دومین مقصد صادراتی ایران است.

● مهم‌ترین تهدیدهایی که می‌تواند جایگاه ایران در بازار عراق را تضعیف کند چیست؟

در داخل عراق، مهم‌ترین مسئله تولید داخلی و قوانینی است که از تولید داخلی حمایت می‌کنند و این موضوع نیز طبیعی و مشروع است. در مقطعی، تعرفه واردات عراق تقریباً صفر بود و تنها برای کالاهایی مانند سیگار و مشروبات الکلی تعرفه وجود داشت، اما بعداً تعرفه‌ها برقرار شد. اکنون میانگین تعرفه در ایران حدود ۲۱ درصد و در عراق حدود ۱۸ درصد است، هرچند این رقم برای کالاهای مختلف می‌تواند از حدود ۳ درصد تا ۴۰ یا ۴۵ درصد متفاوت باشد. بنابراین، اتاق و فعالان اقتصادی باید برای این مسئله برنامه‌ریزی کنند و آن را به حال خود رها نکنند. از طرف ایران نیز شرایط داخلی می‌تواند مانع صادرات شود. ممکن است تولید مرغ، تخم مرغ یا گوشت در داخل کشور به دلایل مختلف محدود شود. در داخل عراق، سیاست‌های داخلی، فشارهای سیاسی، قراردادهای دولتی با کشورهای دیگر و حضور رقبا نیز اهمیت دارد. عراق با کشورهای اروپایی، انگلیسی‌ها، فرانسوی‌ها و کشورهای دیگر قرارداد دارد. رقبای ایران در بازار عراق نیز ترکیه، چین، امارات متحده عربی و هند هستند. اردن در عراق چندان خوش‌شانس نبوده و در برخی موارد از آن استفاده سیاسی شده است.

عربستان سعودی نیز در مواردی مسئله برق را سیاسی می‌کند. مصر در گذشته صادرات قدرتمندی به عراق داشته و هند همچنان جایگاه خود را حفظ کرده است. پاکستانی‌ها نیز در عراق جایگاه چندان ندارند. نمونه عربستان سعودی نشان می‌دهد که چگونه مسائل اقتصادی می‌تواند سیاسی شود. ایران سه مزیت نسبی مهم دارد که شامل نزدیکی و مرز مشترک، قیمت‌های نسبتاً متوسط و پایین و کیفیت نسبی مناسب است. با این حال، تولید داخلی عراق می‌تواند بخشی از کالاهای ایرانی را از بازار خارج کند. موضوع دیگر، توافق‌های سیاسی، امنیتی و اقتصادی عراق با کشورهای دیگر است. برای مثال، توافق عراق و اردن درباره تجارت بدون تعرفه، اگرچه شکل اقتصادی دارد، اما ماهیت آن صرفاً اقتصادی نیست و ابعاد سیاسی و امنیتی نیز دارد. رقابت کشورها نیز جدی است. از سوی دیگر، با افزایش درآمد و سطح اجتماعی مردم عراق، سلیقه مصرف‌کننده نیز تغییر می‌کند. مردم به سمت خودرو، ابزار و فن‌آوری‌های جدید می‌روند. بنابراین، ممکن است حتی اگر حجم مطلق صادرات ایران

به عراق کاهش پیدا نکند، رتبه ایران از سوم یا چهارم به دهم برسد. ایران و ترکیه در گذشته رتبه اول و دوم را داشتند، اما امروز ایران و ترکیه در رتبه سوم و چهارم قرار گرفته‌اند. این چهار عامل، یعنی تولید داخلی عراق، سیاست‌های داخلی و قراردادهای آن کشور، رقبا و تغییر سطح درآمد و سلیقه مردم عراق، تهدیدهای جدی هستند. برای این موارد باید برنامه داشت، زیرا در غیر این صورت بازار به شدت آسیب می‌بیند و این آسیب هم استان‌های مرزی، هم مرکز کشور و هم تولید را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

● آینده روابط ایران و عراق را در افق میان مدت چگونه ارزیابی می‌کنید؟

در روابط سیاسی، فراز و فرود وجود دارد، اما اگر به روند کلی نگاه کنیم، با توجه به شرایط فعلی ایران، رابطه ایران و عراق دست‌کم برای ۱۰ تا ۱۵ سال دیگر ادامه خواهد داشت. نخست‌وزیرها تغییر می‌کنند. دو دوره آقای مالکی، یک دوره آقای حیدر العبادی، یک دوره آقای عادل عبدالمهدی، یک دوره آقای مصطفی الکاظمی، یک دوره آقای محمد شیاع السودانی و اکنون هم آقای زیدی را داشته‌ایم. این دولت‌ها و تغییرات آن‌ها مورد تحلیل قرار می‌گیرند، اما رابطه ایران و عراق بیشتر بر اساس روند شکل گرفته است تا حوادث. امسال نیز ممکن است همان کاهش عمومی که در برخی حوزه‌های دیگر اتفاق می‌افتد، در عراق رخ دهد و باید تلاش کرد مانع این کاهش شد.

● آیا رابطه اقتصادی دو کشور نباید از صادرات ایران به عراق

در داخل عراق، مهم‌ترین مسئله تولید داخلی و قوانینی است که از تولید داخلی حمایت می‌کنند و این موضوع نیز طبیعی و مشروع است. در مقطعی، تعرفه واردات عراق تقریباً صفر بود و تنها برای کالاهایی مانند سیگار و مشروبات الکلی تعرفه وجود داشت، اما بعداً تعرفه‌ها برقرار شد. اکنون میانگین تعرفه در ایران حدود ۲۱ درصد و در عراق حدود ۱۸ درصد است، هرچند این رقم برای کالاهای مختلف می‌تواند از حدود ۳ درصد تا ۴۰ یا ۴۵ درصد متفاوت باشد.

فرا تر برود؟

رابطه اقتصادی ایران و عراق نباید صرفاً بر صادرات ایران به عراق استوار باشد، بلکه باید زمینه‌ای فراهم شود تا عراق نیز بتواند به ایران صادرات داشته باشد. عراقی‌ها می‌گویند تولید زیادی ندارند که بتوانند صادر کنند. امارات نیز تولید داخلی زیادی ندارد، اما از صادرات مجدد و ترانزیت استفاده می‌کند. عراق هم می‌تواند کالا وارد کند، آن کالا را به ایران یا بازارهای دیگر بفروشد و از این محل منفعت ببرد.

این دیدگاه را پیش از جنگ و شرایط کنونی نیز مطرح کرده بودم. از نظر من، به جای آنکه منافع حاصل از صادرات ایران به امارات متحده عربی و در نهایت به طرف‌هایی برسد که دارای پیوندهای آشکار با رژیم صهیونیستی هستند، بهتر است این منافع در چارچوب روابط اقتصادی با عراق و در میان اعراب شیعه شکل بگیرد. این مسئله فقط بحث تحریم نیست. ایران و عراق حدود هزار و ۴۰۰ کیلومتر مرز مشترک، اشتراکات اعتقادی و ارزشی دارند. اگر منفعت دوطرفه ایجاد نشود، صادرات هم می‌تواند دچار مشکل شود. اگر یک میلیارد دلار صادر کنیم و در مقابل ۸۰۰ میلیون دلار وارد کنیم، شرایط یک طرفه می‌شود. اما در سال ۱۴۰۳ که حدود ۱۱ میلیارد دلار به عراق صادرات داشته‌ایم، اگر در مقابل ۱۰ میلیارد دلار نیز از عراق وارد کنیم، تراز رابطه اقتصادی جذاب‌تر خواهد شد. در شرایط تحریم و محاصره، اهمیت تجارت متقابل بیشتر می‌شود. مرز مشترک حدود هزار و ۴۰۰ کیلومتری و اشتراکات دو کشور چنین ظرفیتی را ایجاد کرده است، اما هنوز آمادگی و زیرساخت لازم در طرف ایرانی به اندازه کافی فراهم نشده است.

در سال ۱۳۸۵، صادرات ایران به عراق حدود ۷۹۰ میلیون دلار بود که بخش عمده آن از طریق تجارت مرزی انجام می‌شد. بنابراین، این کار امکان‌پذیر است، هرچند دشواری‌های خاص خود را دارد. شرایط امارات متفاوت است، زیرا این کشور در نظام بین‌المللی و شبکه پول بین‌المللی قرار دارد، در حالی که عراق هنوز در این زمینه با کاستی‌هایی مواجه است.

آیا ضعف زیرساختی عراق مانع تبدیل این کشور به یک مرکز تجاری نمی‌شود؟

این نگاه می‌تواند به ایستایی در روابط اقتصادی منجر شود. امارات متحده عربی نیز در ابتدای مسیر از زیرساخت‌های گسترده‌ای که امروز در اختیار دارد، برخوردار نبود و این زیرساخت‌ها به تدریج شکل گرفته است. بنابراین، انتظار نمی‌رود عراق نیز از ابتدا به رقم ۳۷ میلیارد دلار برسد و می‌توان این روند را با رقمی در حدود دو میلیارد دلار آغاز کرد. ایران با عراق ۱۸ گذرگاه دارد که ۶ مورد از آن‌ها گذرگاه‌های اصلی هستند و سایر موارد نیز در قالب بازارچه‌ها و مرزهای تجاری فعالیت می‌کنند. اگر دو میلیارد دلار را میان ۱۸ گذرگاه تقسیم کنیم، رقم بزرگی نیست.

مسئله صرفاً به زیرساخت محدود نمی‌شود و شکل‌گیری عادت و الگوهای تجاری نیز در این میان اهمیت دارد. برای مثال، تجار ایرانی طی سال‌های گذشته به واردات از چین عادت کرده‌اند. ممکن است در ساعات دو یا سه بامداد با طرف چینی ارتباط برقرار کنند و طرف مقابل نیز تا سه یا چهار بامداد در دسترس باشد. پرداخت وجه نیز با وجود دشواری‌های موجود از طریق صرافی انجام می‌شود و کالا پس از انتقال به جبل علی و سپس بندر، در نهایت به مقصد می‌رسد. تکرار این فرآیند در طول زمان، آن را به یک الگوی تثبیت شده تجاری تبدیل کرده است. تجارت با امارات متحده عربی نیز تا حد زیادی از همین الگو پیروی می‌کند و استمرار این روند باعث شده است این مسیرها و شیوه‌های تجاری به عادت تبدیل شوند.

در حال حاضر، یکی از مقررات این است که کالاهای وارد شده باید از انبار در عراق تایید شوند. این موضوع الزاماً به معنای محدودکننده بودن قوانین ایران نیست. در دبی نیز سال‌ها پیش سازوکارهایی وجود داشت که بعدها تسهیل شد. در آن‌جا اگر تصمیم بر عدم ورود کالایی باشد، از ورود آن جلوگیری می‌شود، اما در ایران تغییر قانون به این سادگی امکان‌پذیر نیست. برای مثال، اگر کالا مستقیماً از برزیل وارد ایران شود، مشکلی وجود ندارد، اما اگر از برزیل به پاکستان و سپس به ایران منتقل شود، باید فرآیند قرنطینه در ایران انجام شود. ایجاد زیرساخت‌های مورد نیاز در عراق و ایران امکان‌پذیر اما دشوار است و به پیگیری و استمرار نیاز دارد.

در سال ۱۳۸۵، صادرات ایران به عراق حدود ۷۹۰ میلیون دلار بود که بخش عمده آن از طریق تجارت مرزی انجام می‌شد. بنابراین، این کار امکان‌پذیر است، هرچند دشواری‌های خاص خود را دارد. شرایط امارات متفاوت است، زیرا این کشور در نظام بین‌المللی و شبکه پول بین‌المللی قرار دارد، در حالی که عراق هنوز در این زمینه با کاستی‌هایی مواجه است. شرکت‌های چینی، اروپایی، روسی و آمریکایی در امارات دارای انبار، نماینده و شریک هستند. اگر قرار است عراق نیز به یک مرکز تجاری تبدیل شود، باید چنین ساختارهایی در آن ایجاد شود.

اگر این تولید در عراق انجام شود، در صورت توقف صادرات از ایران، تولید همچنان عراقی خواهد بود و حتی می‌تواند از داخل عراق به بازارهایی صادر شود که ایران امکان صادرات مستقیم به آن‌ها را ندارد. این نوع فعالیت‌ها به سرمایه بسیار بزرگی نیاز ندارند و زمان زیادی نیز برای بازگشت سرمایه نمی‌خواهند. ممکن است سرمایه در مدت دو سال بازگردد و از نظر سیاسی نیز حساسیت کمتری ایجاد کند. موارد زیادی از این دست وجود دارد و مجموع آن‌ها حتی می‌تواند با کمتر از ۵۰۰ میلیون دلار سرمایه شکل بگیرد. یک نفر می‌تواند یک میلیون دلار، فرد دیگری یک و نیم میلیون دلار، دیگری ۵۰۰ هزار دلار و فرد دیگری دو میلیون دلار سرمایه‌گذاری کند و این ارقام برای ایجاد چنین فعالیت‌هایی الزاماً سنگین نیست. کشت فراسرزمینی نیز موضوع دیگری است که باید مورد توجه قرار گیرد. این‌ها دیگر صرفاً فعالیت‌های تجاری نیستند و اتفاق فقط مسئول تجارت نیست، بلکه باید به این فعالیت‌های اقتصادی نیز توجه کند.

● **آیا منظور از این رویکرد، سرمایه‌گذاری و تولید در عراق است؟**
من از زاویه دیگری به این موضوع نگاه می‌کنم. می‌توان از سرمایه‌گذاری کوچک و متوسط صحبت کرد، اما آنچه اهمیت دارد، ایجاد تولید در عراق است. برای مثال، اگر تولید گوجه‌فرنگی در ایران انجام می‌شود و برای صادرات به عراق فرستاده می‌شود، بهتر است همان تولید در عراق انجام شود.

مسئله اصلی، سود و اثری است که ایجاد می‌شود و ضرورتی ندارد که حتماً تولید در ایران صورت گیرد و سپس به عراق منتقل شود. به عنوان مثال، می‌توان ۱۰۰ هزار واحد مسکونی ساخت. ممکن است نام آن را پروژه سرمایه‌گذاری بگذارند، اما یک سازنده هوشمند می‌تواند از ماه ششم پیش‌فروش را آغاز کند و سرمایه خود را بازگرداند. این کار باعث می‌شود مصالح مورد نیاز از کاشی و سرامیک گرفته تا آجر و سیمان در ایران تأمین شود. در غیر این صورت، ممکن است همان مصالح را از ترکیه یا کشور دیگری تأمین کنند.

● **با توجه به پیچیدگی‌های عراق، این بازار را چگونه باید دید؟**
سالانه حدود ۶ میلیون نفر میان ایران و عراق رفت‌وآمد می‌کنند. بسیاری از افراد تصور می‌کنند صحبت کردن درباره عراق آسان است، اما پیچیدگی‌های آن بیشتر از چیزی است که به نظر می‌رسد. عراق به تعبیر دقیق، سهل و ممتنع است. ساده به نظر می‌رسد، اما در عمل پیچیده است. این روند تا امروز ادامه پیدا کرده و پشت آن تلاش افراد زیادی قرار داشته است. من معتقدم بیش از ۹۰ درصد این رابطه به دلیل فعالیت بخش خصوصی شکل گرفته است. بازار عراق برای بخش خصوصی تا امروز بازار سودآوری بوده و به همین دلیل ادامه پیدا کرده است. اگر سودآور نبود، بخش خصوصی از آن خارج می‌شد.

● چرا باید واردات از عراق را جدی گرفت؟

اگر ۱۰ میلیارد دلار به عراق صادرات داریم، چرا عراق فقط حدود ۹۴ میلیون دلار ضایعات به ایران صادر کند؟ چرا آلومینیوم یا مقوا صادر نکند؟ بخشی از این کالاها از طریق شرکت‌های ایرانی که در عراق فعالیت می‌کنند و با شرکای کرد خود کار می‌کنند، جمع‌آوری می‌شود. برای مثال، ضایعات، آلومینیوم و مقوا از عراق وارد می‌شود. در آمار و اطلاعات موجود، بخش قابل توجهی از این کالاها از مرز پیرانشهر، حاج عمران و باشماق وارد می‌شود و اکنون از مسیرهای دیگری نیز بخشی از کالاها وارد می‌شوند. این موضوع عامل دوم است و باید واردات از عراق را جدی گرفت. اگر بخش خصوصی این مسئله را درست درک کند، بخش زیادی از کار را خود می‌تواند حل کند. اتفاق نیز باید در این زمینه برنامه مشترک داشته باشد.

● آیا عراق می‌تواند سکوی صادرات ایران به جهان عرب باشد؟

عراق فقط بازار مصرف ایران نیست و می‌تواند به مرکزی تبدیل شود که کالاهای ایرانی از طریق آن به بازارهای عربی برسد، به‌ویژه در شرایطی که صادرات مستقیم به برخی از این بازارها برای ایران دشوار است. عراق قرار بود با کشورهای عربی تجارت بدون تعرفه داشته باشد اما اجرای آن متوقف شد، زیرا عراق بیشتر واردکننده است و هنوز امکان حمایت از تولید داخلی خود را ندارد. ممکن است این توافق در آینده اجرایی شود. کالاهای ایرانی می‌توانند از مسیر عراق به بازارهایی برسند که صادرات مستقیم به آن‌ها دشوار است.

● چگونه می‌توان در روابط اقتصادی ایران و عراق درهم‌تنیدگی ایجاد کرد؟

ایجاد درهم‌تنیدگی اقتصادی غیرتجاری و وابستگی متقابل اقتصادی اهمیت زیادی دارد. در حوزه تجارت، لازم نیست تراز مبادلات حتماً به ۵۰ درصد صادرات و ۵۰ درصد واردات برسد. حتی اگر ۶۰ درصد صادرات و ۴۰ درصد واردات یا ۷۰ درصد صادرات و ۳۰ درصد واردات باشد، همین میزان مبادله می‌تواند درهم‌تنیدگی و منفعت متقابل ایجاد کند. در حوزه تولید نیز، به‌ویژه در تولیدات کوچک و متوسط که به زمان و سرمایه زیادی نیاز ندارند، می‌توان تولید را در داخل عراق ایجاد کرد و صرفاً به صادرات کالا از ایران اکتفا نکرد.

اگر گوجه‌فرنگی در ایران تولید و برای صادرات به عراق ارسال می‌شود، می‌توان همان محصول را در عراق تولید کرد. مسئله اصلی، سود و اثری است که ایجاد می‌شود و ضرورتی ندارد کالا حتماً در ایران تولید و سپس به عراق منتقل شود. در حوزه سیستم‌های آبیاری نیز همین موضوع مطرح است. شیرهای آب کشاورزی، آبیاری قطره‌ای، سیستم‌های گلخانه‌ای و موارد مشابه، حوزه‌هایی هستند که ایران دانش و فن‌آوری آن‌ها را دارد و می‌تواند با قیمت مناسب ارائه کند.

عراق؛ ساختار بازار، جایگاه ایران و چشم انداز همکاری های تجاری

برگرفته از گزارش معاونت مطالعات اقتصادی و آینده پژوهی اتاق بازرگانی تهران

● مقدمه

عراق با جمعیتی حدود ۴۷ میلیون نفر و تولید ناخالص داخلی ۲۵۴ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۵، یکی از بزرگ ترین و مهم ترین بازارهای همسایه ایران محسوب می شود. این کشور با دارا بودن مرز مشترک ۱,۴۰۰ کیلومتری، وابستگی بالای اقتصاد به نفت و واردات سالانه بیش از ۹۰ میلیارد دلار، به عنوان یک فرصت کم نظیر اقتصادی در همسایگی ایران مطرح است. با این حال، حضور موفق در این بازار مستلزم آگاهی از شاخص های کلان، ساختار تجارت خارجی، روند رقابت تأمین کنندگان و ترکیب کالاهای مبادله شده است. این گزارش با هدف ارائه تصویری فشرده و تحلیلی از وضعیت اقتصادی و تجاری عراق، جایگاه ایران را در میان رقبا و چشم انداز همکاری های دوجانبه مورد بررسی قرار می دهد.

شاخص های کلان اقتصادی عراق

اقتصاد عراق همچنان به شدت متکی به نفت است؛ هرچند سهم درآمدهای نفتی از کل درآمدها از ۹۶ درصد در سال ۲۰۲۱ به ۸۴ درصد در سال ۲۰۲۶ کاهش یافته است. این کاهش نشان دهنده تلاش تدریجی عراق برای متنوع سازی منابع درآمدی است، اما وابستگی ساختاری همچنان بالا باقی مانده است.

مهم ترین مقاصد صادراتی عراق (۲۰۲۵)			
ردیف	مقاصد صادراتی	ارزش صادرات ۲۰۲۵ (میلیارد دلار)	سهم از کل صادرات ۲۰۲۵ (درصد)
۱	چین	۳۳٫۹	۳۴٫۵
۲	هند	۲۶٫۷	۲۷٫۲
۳	کره جنوبی	۹٫۱	۹٫۳
۴	ایالات متحده آمریکا	۶٫۵	۶٫۶
۵	یونان	۴٫۴	۴٫۵
۶	هلند	۳٫۴	۳٫۴
	مجموع کشورهای فوق	۸۴	۸۴
	مجموع صادرات عراق	۹۸٫۲	۱۰۰

منبع: ITC

تجارت خارجی عراق با جهان

۲

عراق در سال ۲۰۲۵ حدود ۹۸.۲ میلیارد دلار صادرات و ۵۱.۲ میلیارد دلار واردات داشته است. تراز تجاری این کشور همواره مثبت بوده و مازاد تجاری مستمری را نشان می‌دهد، هرچند در سال‌های اخیر کاهش ارزش صادرات و واردات مشاهده می‌شود.

مهم‌ترین تأمین‌کنندگان بازار عراق (مبادی عمده وارداتی، ۲۰۲۵)			
ردیف	مبادی وارداتی	ارزش واردات ۲۰۲۵ (میلیارد دلار)	سهم از کل واردات ۲۰۲۵ (درصد)
۱	چین	۱۷٫۲	۳۳٫۶
۲	ترکیه	۱۷٫۴	۲۴٫۲
۳	هند	۳٫۳	۶٫۵
۴	ایالات متحده آمریکا	۱٫۷	۳٫۳
۵	عربستان سعودی	۳٫۲	۳٫۲
۶	آلمان	۱٫۶	۳٫۱
	مجموع کشورهای فوق	۳۷٫۸	۷۳٫۹
	مجموع صادرات عراق	۵۱٫۲	۱۰۰

منبع: ITC

چین و ترکیه به تنهایی بیش از ۵۷ درصد از نیاز وارداتی عراق را تأمین می‌کنند. ایران بر اساس آخرین داده‌های موجود (۲۰۲۳) در رتبه چهارم تأمین‌کنندگان قرار داشته است.

روند تجارت ایران و عراق

۳

بر اساس آمار گمرک ایران، در ۱۰ ماهه نخست سال ۱۴۰۴:

- ارزش صادرات غیرنفتی ایران به عراق: حدود ۷.۹ میلیارد دلار
- ارزش واردات ایران از عراق: ۴۵۱.۲ میلیون دلار
- سهم عراق از کل صادرات غیرنفتی ایران: ۱۷.۶ درصد
- رتبه عراق در میان مقاصد صادراتی ایران: دوم (پس از چین)

تراز تجاری ایران و عراق در تمام سال‌های اخیر به نفع ایران بوده و مازاد تجاری پایدار را نشان می‌دهد. با این حال، صادرات ایران به عراق در سال‌های اخیر نوساناتی داشته و از روند یکنواختی برخوردار نبوده است.

ترکیب کالاهای مبادله‌شده ایران و عراق

۴

الف) عمده کالاهای وارداتی ایران از عراق (۱۰ ماهه ۱۴۰۴)			
کد تعرفه	شرح تعرفه	ارزش (میلیارد دلار)	سهم از کل واردات (درصد)
۷۱۰۸۱۲۰۰	طلا به اشکال خام (از جمله طلای آبکاری شده با پلاتین)، برای مصارف غیرپولی	۱۲۶٫۷	۲۸٫۱
۱۵۱۲۱۱۰۰	روغن دانه آفتابگردان، روغن گلرنگ یا زعفران کاذب (کارتام Carthame)، خام	۶۶٫۸	۱۴٫۸
۷۶۰۱۲۰۰۰	آلیاژهای آلومینیوم، کار نشده	۳۵٫۵	۷٫۹
۸۷۰۳۸۰۰۰	سایر وسایل نقلیه، تنها با موتور برقی برای نیروی محرکه	۲۶٫۵	۵٫۹
۲۷۱۰۱۹۹۰	سایر فرآورده‌های غیرمذکور دارای ۷۰٪ وزنی یا بیشتر نفت یا روغن‌های معدنی قیری	۲۰٫۲	۴٫۵
۸۴۳۰۴۹۰۰	ماشین‌آلات سوراخ کردن زمین یا کندن چاه (غیرخودرو)	۱۵٫۶	۳٫۵

منبع: گمرک و محاسبات کارشناسی

صفحه ۲۵

شماره اول، مهر ۱۴۰۵

ب) عمده کالاهای صادراتی ایران به عراق (۱۰ ماهه ۱۴۰۴)			
کد تعرفه	شرح تعرفه	ارزش (میلیون دلار)	سهم از کل صادرات (درصد)
۲۷۱۱۲۱۹۰	گاز طبیعی به حالت گازی در ظروف یک هزار سانتی متر مکعب و بیشتر	۱۸۰۰	۲۲٫۷
۷۲۰۶۱۰۰۰	شمش از آهن و فولاد غیر ممزوج	۲۶۷	۳٫۴
۷۲۱۴۲۰۰۰	میله‌های آهنی یا فولادی، گرم نورد شده دارای دندان	۲۱۹	۲٫۸
۶۹۰۷۲۲۰۰	کاشی با ضریب جذب آب وزنی بیش از ۵/۰ درصد و حداکثر ۱۰ درصد	۱۹۶	۲٫۵
۳۹۲۴۹۰۰۰	لوازم خانه‌داری از مواد پلاستیکی	۱۲۹	۱٫۶
۲۳۰۲۴۰۹۰	سبوس برنج در بسته‌بندی حداکثر یک کیلوگرم	۱۲۰	۱٫۵

منبع: گمرک و محاسبات کارشناسی

بر استفاده از ارزهای ملی (ریال و دینار) به جای دلار در مبادلات دوجانبه تأکید دارند.

● **افزایش رقابت:** داده‌های تجاری سال ۲۰۲۵ نشان می‌دهد چین و ترکیه سهم فزاینده‌ای از بازار عراق را به خود اختصاص داده‌اند و عملکرد آنها در صادرات به عراق، از نرخ رشد بالاتری نسبت به ایران برخوردار بوده است. این روند زنگ خطری برای حفظ جایگاه ایران در بازار عراق محسوب می‌شود.

عراق با جمعیت ۴۷ میلیونی، واردات سالانه بیش از ۹۰ میلیارد دلار، نیاز گسترده به بازسازی زیرساخت‌ها و وابستگی ساختاری به واردات کالا و خدمات، همچنان یکی از مهم‌ترین بازارهای هدف برای صادرات ایران باقی مانده است. با این حال، افزایش سهم چین و ترکیه در تأمین نیازهای وارداتی عراق، تلاش بغداد برای تنوع بخشی به شرکای تجاری، و تداوم محدودیت‌های بانکی ناشی از تحریم‌ها، چالش‌های جدی پیش روی حفظ و افزایش سهم ایران در این بازار ایجاد کرده است.

در عین حال، فرصت‌های قابل توجهی نیز وجود دارد: صادرات گاز طبیعی، حضور در پروژه‌های زیرساختی مانند جاده توسعه، استفاده از ظرفیت مناطق آزاد مرزی، و توسعه همکاری‌های ترانزیتی و ریلی، از جمله مسیرهایی هستند که می‌توانند جایگاه ایران را در اقتصاد آینده عراق تثبیت کنند.

برای بهره‌برداری از این فرصت‌ها، گذار از الگوی صرفاً تجاری به سمت سرمایه‌گذاری، تولید مشترک و مشارکت در پروژه‌های کلان عراق، ضروری به نظر می‌رسد. همچنین رصد مستمر تحولات قوانین گمرکی، تعرفه‌ها، استانداردها و شرایط پرداخت، برای فعالان اقتصادی ایرانی که در بازار عراق حضور دارند، از اهمیت راهبردی برخوردار است.

* این گزارش بر اساس آخرین داده‌های رسمی بانک جهانی، صندوق بین‌المللی پول، مرکز تجارت جهانی و گمرک جمهوری اسلامی ایران تا سال ۲۰۲۶ تهیه شده است.

سبد صادراتی ایران به عراق در مقایسه با سبد وارداتی، تنوع بیشتری دارد. گاز طبیعی به تنهایی ۲۲٫۷ درصد از کل صادرات ایران به عراق را تشکیل می‌دهد که نشان‌دهنده وابستگی انرژی عراق به ایران است.

۵

تحولات اخیر و چشم‌انداز همکاری‌ها

● **شوگ نفتی و کاهش تولید:** در آوریل ۲۰۲۶، صادرات نفت عراق از طریق تنگه هرمز با کاهش حدود ۹۰ درصدی مواجه شد و تولید نفت از ۴٫۳ میلیون بشکه در روز به کمتر از ۱٫۳ میلیون بشکه کاهش یافت. این رویداد آسیب‌پذیری بالای اقتصاد عراق در برابر نوسانات ژئوپلیتیکی را آشکار ساخت و ضرورت متنوع‌سازی مسیرهای صادراتی را بیش از پیش نمایان کرد.

● **سرمایه‌گذاری خارجی:** بر اساس آخرین اعلام رسمی هیأت ملی سرمایه‌گذاری عراق در مه ۲۰۲۶، مجموع سرمایه‌گذاری‌های جذب شده در این کشور به حدود ۱۱۴ میلیارد دلار رسیده است که ۶۷ میلیارد دلار آن خارجی و ۴۷ میلیارد دلار داخلی است. این ارقام نشان‌دهنده عزم جدی عراق برای جذب سرمایه و توسعه زیرساخت‌ها است.

● **پروژه جاده توسعه:** پروژه عظیم جاده توسعه با هدف اتصال بندر فاو به ترکیه و اروپا، پیشرفت فیزیکی قابل توجهی داشته است. طرح‌های ریلی به ۹۰ درصد و طرح‌های جاده‌ای به ۹۵ درصد تکمیل شده‌اند. این پروژه می‌تواند فرصت‌های جدیدی برای شرکت‌های ایرانی در حوزه‌های حمل‌ونقل، لجستیک و تأمین مصالح ساختمانی ایجاد کند.

● **رفع موانع بانکی:** ایران و عراق بر سر رفع موانع بانکی به توافق رسیده‌اند و امکان دسترسی ایران به ۱۱ میلیارد دلار از درآمدهای نفتی مسدود شده فراهم شده است. همچنین مقامات دو کشور

تقویم تجارت

رویدادهای پیشرو در عراق			
ردیف	رویداد	تاریخ	برگزارکننده
۱	پاویون جمهوری اسلامی ایران در نمایشگاه صنعت ساختمان، شهرداری‌ها، ساخت‌وساز عراق - نجف	مهر	شرکت نمایشگاهی زیران معتمد ایده گستر
۲	پاویون جمهوری اسلامی ایران در نمایشگاه بین‌المللی خودرو عراق - بغداد	مهر	شرکت نمایشگاهی نیکاشایستگان تیس
۳	پاویون جمهوری اسلامی ایران در نمایشگاه بین‌المللی هلت عراق - بغداد	آبان	موسسه نوین تجارت بازار آلد

منبع: میز عراق سازمان توسعه تجارت ایران

باتوجه به احتمال تغییر در برنامه برگزاری نمایشگاه‌ها، در مورد هر رویداد، آخرین وضعیت را از طریق سایت سازمان توسعه تجارت ایران، سایر مراجع ذیربط و برگزارکنندگان استعلام نمایید.

اعزام هیات تجاری به نمایشگاه و کنفرانس بین‌المللی نفت، گاز و پتروشیمی بغداد

مقصد: بغداد، عراق

تاریخ برگزاری: ۱۷ تا ۲۰ شهریور ۱۴۰۵
8 - 11 September 2026

مدت سفر: ۳ شب و ۴ روز
(۱۶ تا ۱۹ شهریور ۱۴۰۵)

فرصت‌های تجاری و مزایای حضور

- دسترسی به بازار انرژی عراق
- شناسایی پروژه‌ها و فرصت‌های سرمایه‌گذاری
- ملاقات با خریداران و تصمیم‌گیران صنعت نفت و گاز
- یافتن شرکای تجاری و تأمین‌کنندگان بین‌المللی
- آشنایی با فناوری‌ها و راهکارهای نوین صنعت انرژی
- توسعه صادرات و ورود به بازار عراق

شماره شرکت‌کننده: +90
پایه‌گذار حرفه‌ای: +5,000
پاویون بین‌المللی: +5

اعزام هیات تجاری اتاق مشترک بازرگانی ایران و عراق به نمایشگاه و کنفرانس بین‌المللی نفت، گاز و پتروشیمی عراق

۱۷ الی ۲۰ شهریورماه ۱۴۰۵ بغداد

کشور عراق به عنوان یکی از بزرگترین دارندگان ذخایر هیدروکربنی جهان و شریک تجاری استراتژیک ایران است و در حال حاضر نیاز مبرم به نوسازی تجهیزات توسعه زنجیره ارزش در صنایع پایین دستی و پروژه‌های عظیم میان دستی دارد. در همین راستا نمایشگاه و کنفرانس بین‌المللی نفت، گاز و پتروشیمی عراق در تاریخ ۱۷ لغایت ۲۰ شهریورماه ۱۴۰۵ در مرکز نمایشگاه بین‌المللی بغداد برگزار شد.

با توجه به توانمندی‌های اعضای محترم اتاق مشترک بازرگانی ایران و عراق، حضور در این نمایشگاه مزایای راهبردی به منظور دسترسی و برقراری ارتباط:

- با تصمیم‌گیرندگان ارشد و مدیران پروژه‌های دولتی و خصوصی عراق و شرکت‌های بین‌المللی
- شناسایی فرصت‌های سرمایه‌گذاری مشترک
- مشارکت در زنجیره تأمین پروژه‌های بالادستی و پایین دستی عراق را فراهم نمود.

در همین راستا کمیته برگزاری رویدادهای اتاق مشترک بازرگانی ایران و عراق اقدام به اعزام هیات تجاری به این نمایشگاه با همکاری انجمن سازندگان تجهیزات صنعت نفت ایران (استصنا) نمود.

صفحه ۲۷

شماره اول، مهر ۱۴۰۵

همراه با حضور برندهای معتبر داخلی و بین المللی

اتاق مشترک بازرگانی ایران و عراق
International Chamber of Commerce

CONSTRUCT IRAQ 2026
International Trade Fair For Construction and Building Industry

هشتمین دوره نمایشگاه بین المللی
ساختمان و زیرساخت
همزمان با نمایشگاه بین المللی
برق و تأسیسات عراق
ارویل، عراق

اعزام هیئت تجاری
اتاق مشترک بازرگانی ایران و عراق

محل برگزاری:
محل نمایشگاه‌های دائمی بین المللی ارویل، عراق
Etil International Fairground

۲۲-۲۵
September 2026
۳۱ شهریور تا
۳ مهرماه ۱۴۰۵

شرکت‌سازی و توسعه بازار
دوره‌ها و جلسات B2B بین‌المللی
معرفی توانمندی‌های ایرانی
گسترش همکاری‌های اقتصادی

Pharmex
Middle East

هشتمین نمایشگاه بین المللی
دارو، مواد اولیه، تجهیزات و صنایع وابسته

۱۷ الی ۱۹ شهریور ۱۴۰۵
مرکز نمایشگاهی بین المللی ایران مال، تهران

اتاق مشترک بازرگانی ایران و عراق
International Chamber of Commerce

فارمکس خاورمیانه ۲۰۲۶ به عنوان تنها رویداد رسمی دارویی در تقویم ملی

اهداف نمایشگاه از طریق غرفه‌های تخصصی، برگزاری نشست‌های B2B، کارگاه‌های تخصصی و بازدیدهای تخصصی محقق می‌شود.

اتاق مشترک بازرگانی ایران و عراق در این نمایشگاه با هدف بررسی ظرفیت‌های همکاری میان فعالان اقتصادی دو کشور ایران و عراق در حوزه صنعت دارو، تجهیزات و صنایع وابسته، فناوری، نوآوری و توسعه تجارت می‌باشد.

دیرخانه اتاق مشترک بازرگانی ایران و عراق از فعالان اقتصادی جهت مذاکرات مستقیم با فعالان صنعت داروسازی و تأمین‌کنندگان تجهیزات و صنایع وابسته دعوت به عمل می‌آورد تا در غرفه این اتاق مشترک حضور به هم رسانند.

Tel: +98 (21) 88814181 | +98 (21) 88381329-31 | Fax: +98 (21) 88814180
www.ir-icc.com | iraniraq@gmail.com

اعزام هیأت تجاری به نمایشگاه بین‌المللی ساختمان و زیرساخت همزمان با نمایشگاه برق و تأسیسات عراق

مورخ ۳۱ شهریورماه الی ۳ مهرماه ۱۴۰۵ ارویل عراق

بازار رو به رشد عراق به شدت نیازمند ساخت و ساز، مصالح ساختمانی پیشرفته، خدمات فنی و مهندسی و فناوری‌های نوین برای انجام پروژه‌های عمرانی و ساختمانی است.

در همین راستا اتاق مشترک بازرگانی ایران و عراق اقدام به اعزام هیأت تجاری به نمایشگاه ساختمان و زیرساخت در تاریخ ۳۱ شهریورماه الی ۳ مهرماه ۱۴۰۵ نمود.

با توجه به توانمندی‌های اعضای محترم اتاق مشترک بازرگانی ایران و عراق، حضور در این رویداد امکان اتصال به پروژه‌های چند میلیارد دلاری مسکن و شهرسازی، جاده سازی و سایر موارد مربوط به ساختمان و زیرساخت‌ها را فراهم کرد و موجب دسترسی فعالان اقتصادی ایران را به شرکای تجاری و ایجاد شرکات‌های راهبردی با مدیران پروژه‌ها، انبوه سازان و سرمایه‌گذاران عراقی و بین‌المللی می‌گردد.

غرفه اتاق مشترک بازرگانی ایران و عراق در نمایشگاه فارمکس هشتمین نمایشگاه بین‌المللی دارو، مواد اولیه، تجهیزات و صنایع وابسته

۱۷ الی ۱۹ شهریورماه ۱۴۰۵

مرکز نمایشگاهی بین‌المللی ایران مال تهران

نمایشگاه فارمکس رویدادی بزرگ در حوزه داروسازی است که با هدف گردهم آوردن بازیگران کلیدی این صنعت از سراسر جهان برگزار می‌شود، تا بیش از هر زمان دیگری فرصت‌های تجاری برای فعالان صنعت داروسازی فراهم آورد و هم‌زمان به توسعه و رشد شرکت‌های داخلی کمک کند.

این رویداد بین‌المللی هر ساله توسط انجمن تولیدکنندگان مواد اولیه دارویی ایران API و سازمان غذا و دارو برگزار می‌شود و در هفتمین سال برگزاری خود موفق شده است توجه شرکت‌های فعال و سرمایه‌گذاران بسیاری را به خود جلب کند فارمکس خاورمیانه ۲۰۲۶ به عنوان تنها رویداد رسمی دارویی در تقویم ملی از ۱۷ الی ۱۹ شهریورماه ۱۴۰۵ در مرکز نمایشگاه بین‌المللی ایران مال تهران برگزار شد.

غرفه اتاق مشترک بازرگانی ایران و عراق به منظور توسعه همکاری‌های اقتصادی و تجاری فی‌مابین فعالان حوزه دارو و تأمین و صنایع وابسته آن با کشور عراق برپا شد.

عراق در نقطه گذار

جایگاه ایران در اقتصاد فردای عراق
از تجارت امروز تا سناریوهای ۲۰۳۰

خواهد داد. برای ایران، مسئله صرفاً پیش‌بینی میزان رشد اقتصاد عراق یا حجم صادرات در سال آینده نیست. پرسش راهبردی مهم‌تری پیش روی ما قرار دارد:

● ایران در اقتصاد در حال تغییر عراق چه جایگاهی خواهد داشت؟

پاسخ به این پرسش برای صادرکننده ایرانی، سرمایه‌گذار، اتاق‌های بازرگانی و سیاست‌گذار به یک اندازه اهمیت دارد؛ زیرا رقابت آینده در عراق، تنها رقابت بر سر فروش بیشتر کالا نخواهد بود، بلکه به تدریج به رقابت بر سر سرمایه‌گذاری، تولید، زنجیره تأمین، لجستیک، تأمین مالی، زیرساخت و حضور پایدار در اقتصاد عراق تبدیل خواهد شد.

مصطفی محرابی

مشاور معاون امور بین‌الملل اتاق بازرگانی
تهران در امور تجارت با عراق

اقتصاد عراق در آستانه مرحله‌ای قرار گرفته است که می‌تواند قواعد حضور و رقابت در یکی از مهم‌ترین بازارهای پیرامونی ایران را تغییر دهد. عراق همچنان اقتصادی نفت‌محور، دولت‌محور و به شدت متأثر از درآمدهای نفتی است؛ اما هم‌زمان مجموعه‌ای از تحولات در حوزه زیرساخت، حمل‌ونقل، نظام بانکی، سرمایه‌گذاری، بخش خصوصی و تنظیم‌گری اقتصادی در حال شکل‌گیری است که در صورت تداوم، سیمای اقتصاد این کشور را تا پایان دهه جاری تغییر

● عراق امروز؛ اقتصاد بزرگ، اما آسیب‌پذیر

نخستین واقعیت درباره اقتصاد عراق، استمرار وابستگی بالای آن به نفت است. صندوق بین‌المللی پول در گزارش Article IV سال ۲۰۲۵ هشدار داده است که کاهش درآمدهای نفتی، افزایش هزینه‌های عمومی و محدودیت‌های تأمین مالی، آسیب‌پذیری‌های مالی عراق را افزایش داده است. رشد بخش غیرنفتی که در سال ۲۰۲۳ به ۱۳.۸ درصد رسیده بود، در سال ۲۰۲۴ به حدود ۲.۵ درصد کاهش یافت.

هم‌زمان، قیمت نفت مورد نیاز برای تراز بودجه عراق از حدود ۵۴ دلار در سال ۲۰۲۰ به حدود ۸۴ دلار در سال ۲۰۲۴ افزایش یافته است. این شاخص به خوبی نشان می‌دهد که اقتصاد عراق همچنان تا چه اندازه نسبت به تحولات بازار جهانی نفت حساس است. این وابستگی برای فعال اقتصادی ایرانی نیز اهمیت مستقیم دارد. کاهش درآمد نفتی عراق فقط مسئله بودجه دولت این کشور نیست؛ می‌تواند به کاهش سرمایه‌گذاری عمومی، تأخیر پروژه‌ها، کاهش تقاضا و دشوارتر شدن تأمین مالی و پرداخت‌ها منجر شود. با این حال، تصویر اقتصاد عراق فقط تصویر آسیب‌پذیری نیست. برنامه توسعه ملی عراق ۲۰۲۸ - ۲۰۲۴ بر افزایش تاب‌آوری اقتصادی، توسعه زیرساخت‌ها، بهبود خدمات عمومی، توسعه پایدار و تقویت ظرفیت‌های اقتصادی تأکید دارد. از سوی دیگر، اصلاحات بانکی، توسعه حمل‌ونقل و تلاش برای افزایش نقش بخش خصوصی نشان می‌دهد که سیاست‌گذار عراقی به دنبال تغییر تدریجی مدل اقتصادی موجود است.

بنابراین عراق امروز را می‌توان اقتصادی دانست که میان دو وضعیت قرار گرفته است: اقتصاد نفتی و دولت‌محور امروز؛ و تلاش برای شکل‌دهی اقتصادی متنوع‌تر، متصل‌تر و سرمایه‌گذاری‌محورتر در فردا.

● زیرساخت و لجستیک؛ جغرافیای اقتصاد عراق در حال تغییر است

یکی از مهمترین نشانه‌های این تحول را باید در حوزه حمل‌ونقل و

لجستیک جست‌وجو کرد.

بانک جهانی در سال ۲۰۲۵ تأمین مالی ۹۳۰ میلیون دلاری پروژه توسعه و نوسازی راه‌آهن عراق را تصویب کرد. این پروژه شامل بازسازی و نوسازی حدود ۱,۰۴۷ کیلومتر از شبکه ریلی میان بندر ام‌قصر در جنوب تا موصل در شمال، از مسیر بغداد است. این پروژه را باید در کنار برنامه بزرگتر «جاده توسعه» و تلاش عراق برای تقویت نقش خود به عنوان حلقه اتصال خلیج فارس به ترکیه و اروپا تحلیل کرد.

برای ایران، این تحولات هم‌زمان فرصت و هشدار هستند. فرصت از آن جهت که ایران طولانی‌ترین ظرفیت‌های مرزی و جغرافیایی قابل توجهی برای اتصال به اقتصاد عراق دارد و توسعه مسیرهای مهران - زرباطیه، شلمچه - بصره و سایر محورهای مرزی می‌تواند ایران را به بخشی از شبکه جدید لجستیکی عراق تبدیل کند.

اما هشدار از آن جهت که توسعه زیرساخت عراق لزوماً به معنای افزایش نقش ایران نیست. اگر شبکه‌های حمل‌ونقل، مراکز لجستیکی و کریدورهای ایران به معماری جدید عراق متصل نشوند، مسیرهای جدید می‌توانند به افزایش رقابت و شکل‌گیری گزینه‌های جایگزین برای تجارت عراق منجر شوند. بنابراین سیاست مرزی ایران باید به تدریج از مفهوم «گذرگاه صادراتی» به مفهوم «کریدور و زنجیره تأمین» ارتقا پیدا کند.

قواعد تجارت نیز در حال تغییر است. تحول دیگری که شاید کمتر دیده شود، تغییر نظام بانکی و مالی عراق است.

بانک مرکزی عراق در سال ۲۰۲۶ وارد مرحله مهمی از برنامه اصلاح بانک‌های تجاری و اسلامی شده است. بانک‌ها باید بر اساس الزامات اصلاحی، مسیر ادامه مستقل فعالیت، ادغام یا خروج از بازار را طی کنند. هم‌زمان، بانک مرکزی به دنبال افزایش ظرفیت بانک‌های واجد شرایط برای انجام تراکنش‌های برون‌مرزی و گشایش اعتبارات اسنادی با ارزهای مختلف بین‌المللی است.

این تحول در کنار تلاش عراق برای افزایش شفافیت، توسعه روابط کارگزاری و ادغام بیشتر نظام بانکی با شبکه مالی جهانی، پیام مهمی برای تجار ایرانی دارد: مزیت قیمت و نزدیکی جغرافیایی دیگر به تنهایی کافی نیست؛ توانایی پرداخت، تأمین مالی، انطباق بانکی و انجام تجارت رسمی نیز بخشی از رقابت‌پذیری خواهد بود.

این موضوع به دلیل محدودیت‌های مالی و تحریمی ایران می‌تواند در سال‌های آینده به یکی از مهم‌ترین چالش‌های حضور شرکت‌های ایرانی در عراق تبدیل شود.

● ایران؛ از «سهم بازار» تا «سهم از اقتصاد عراق»

ایران همچنان از مزایایی برخوردار است که بسیاری از رقبای آن هستند: هم‌مرزی گسترده، نزدیکی مراکز تولیدی ایران به بازار عراق،

بانک جهانی در سال ۲۰۲۵ تأمین مالی

۹۳۰ میلیون دلاری پروژه توسعه و

نوسازی راه‌آهن عراق را تصویب کرد. این

پروژه شامل بازسازی و نوسازی حدود

۱,۰۴۷ کیلومتر از شبکه ریلی میان بندر

ام‌قصر در جنوب تا موصل در شمال، از

مسیر بغداد است.

از اقتصاد عراق پرسش‌های مهمتری مطرح می‌کند: چه میزان سرمایه‌گذاری مشترک ایجاد کرده‌ایم؟ چه سهمی در پروژه‌ها و زیرساخت‌ها داریم؟ شرکت‌های ایرانی تا چه اندازه در عراق حضور پایدار دارند؟ چه سهمی از شبکه توزیع، لجستیک و خدمات در اختیار آنهاست؟ و مهمتر از همه، ایران تا چه اندازه به زنجیره‌های ارزش و معماری اقتصادی آینده عراق متصل شده است؟

● سه تصویر از عراق ۲۰۳۰

پیش‌بینی قطعی آینده اقتصاد عراق، به‌ویژه در محیط پرنوسان منطقه، نه ممکن است و نه روش مناسبی برای تصمیم‌گیری است. راه مفیدتر، بررسی چند آینده محتمل است.

سناریوی نخست | عراق در حال گذار

در این سناریو، اصلاحات بانکی و اقتصادی پیش می‌رود، سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی افزایش می‌یابد، پروژه‌های زیرساختی توسعه پیدا می‌کنند و بخش خصوصی نقش بیشتری در اقتصاد پیدا می‌کند.

این سناریو در بلندمدت برای عراق مطلوب است، اما برای ایران الزاماً ساده‌ترین سناریو نیست.

اگر اقتصاد عراق متحول شود، اما مدل حضور ایران متحول نشود، صادرکنندگان ایرانی با محیطی رسمی‌تر، رقابتی‌تر و پیچیده‌تر مواجه خواهند شد و رقاباتی که امکان تأمین مالی، سرمایه‌گذاری و تولید محلی دارند از مزیت بیشتری برخوردار خواهند شد.

راهبرد ایران در این سناریو باید حرکت از «صادرات به عراق» به

شبکه دیرینه تاجران، شناخت متقابل بازار، ارتباطات حمل‌ونقلی، پیوندهای انرژی و روابط گسترده اقتصادی و اجتماعی.

این مزایا تاکنون جایگاه قابل‌توجهی برای ایران در بازار عراق ایجاد کرده‌اند. عراق طی سال‌های اخیر همواره در زمره مهمترین مقاصد صادرات غیرنفتی ایران قرار داشته و در سال ۱۴۰۳ ارزش صادرات ایران به این کشور به حدود ۱۲ میلیارد دلار رسید. با این حال، بررسی ترکیب روابط اقتصادی دو کشور نشان می‌دهد که بخش عمده این حضور همچنان بر صادرات کالا و انرژی استوار است و در حوزه‌هایی مانند سرمایه‌گذاری مستقیم، تأمین مالی، تولید مشترک و مشارکت سازمان‌یافته در پروژه‌های زیرساختی، ظرفیت‌های بالفعل نشده قابل‌توجهی وجود دارد. همین تفاوت میان «قدرت تجاری امروز» و «عمق حضور اقتصادی» یکی از مهمترین مسائل پیش روی ایران در بازار عراق است.

اما مزایای سنتی لزوماً مزایای آینده نیستند.

رقبای ایران با مدل‌های متفاوتی وارد عراق شده‌اند. ترکیه در کنار تجارت کالا، در پیمانکاری، حمل‌ونقل و اتصال کریدوری حضور دارد. چین، عراق را علاوه بر بازار، در چارچوب انرژی، زیرساخت و ابنکار کمربند و راه می‌بیند. امارات از مزیت سرمایه، خدمات مالی، لجستیک و شبکه شرکت‌های منطقه‌ای برخوردار است و عربستان نیز با برخورداری از ظرفیت مالی قابل‌توجه، در پی گسترش حضور اقتصادی خود در عراق است.

از این رو، شاید مهمترین تغییر مفهومی مورد نیاز در سیاست اقتصادی ایران این باشد:

رقابت آینده در عراق فقط رقابت بر سر «سهم بازار» نیست؛ رقابت بر سر «سهم از اقتصاد عراق» است.

سهم بازار می‌گوید چه میزان کالا به عراق فروخته‌ایم؛ اما سهم

«حضور در اقتصاد عراق» باشد.

سناریوی دوم | تداوم نفتی

در این سناریو، اصلاحات ادامه می‌یابد اما سرعت آن محدود است؛ نفت همچنان منبع اصلی درآمد و دولت بازیگر اصلی اقتصاد باقی می‌ماند.

در چنین شرایطی بازار سنتی ایران همچنان اهمیت خواهد داشت و صادرات کالا و خدمات می‌تواند ادامه پیدا کند.

اما خطر این سناریو «رضایت از وضع موجود» است. ایران ممکن است همچنان میلیاردها دلار کالا صادر کند، در حالی که رقبا آن به تریج در سرمایه‌گذاری، زیرساخت، تولید و شبکه توزیع جایگاه عمیق‌تری پیدا می‌کنند.

راهبرد مناسب در این سناریو حفظ بازار امروز و هم‌زمان آماده‌شدن برای اقتصاد فردای عراق است.

سناریوی سوم | عراق پریسک

در این سناریو، افت درآمدهای نفتی، فشارهای مالی، تنش‌های منطقه‌ای یا تأخیر پروژه‌های توسعه‌ای باعث کاهش سرمایه‌گذاری و تقاضا می‌شود.

برای شرکت‌های ایرانی، اولویت در چنین شرایطی باید از توسعه سریع بازار به سمت مدیریت ریسک، تضمین وصول مطالبات، انتخاب دقیق شرکای عراقی، تمرکز بر کالاها و خدمات ضروری و استفاده از مزیت بازارهای مرزی تغییر کند.

● پنج اقدام که در هر سه آینده ضروری است

صرف نظر از اینکه عراق به کدام یک از این مسیرها نزدیک‌تر شود، پنج اقدام برای ایران ماهیت راهبردی دارند.

نخست؛ حفظ صادرات، اما حرکت تدریجی به سمت سرمایه‌گذاری و تولید مشترک

شرکت‌های توانمند ایرانی باید در کنار صادرات، مدل‌هایی مانند تولید، مونتاژ، بسته‌بندی، شبکه توزیع، خدمات پس از فروش و مشارکت با شرکت‌های عراقی را بررسی کنند.

دوم؛ اتصال مرزهای ایران به شبکه لجستیکی آینده عراق

مهران، شلمچه و سایر مرزها باید علاوه بر گذرگاه کالا، به مراکز لجستیک، انبارداری، توزیع، خدمات حمل‌ونقل و زنجیره تأمین تبدیل شوند.

سوم؛ قرار دادن مسئله بانکی و تأمین مالی در مرکز سیاست تجاری با عراق

در اقتصاد رسمی‌تر عراق، سازوکار پرداخت و تأمین مالی

بخشی از توان رقابتی شرکت‌هاست، نه مسئله‌ای فرعی پس از انجام معامله.

چهارم؛ عبور از نگاه «یک بازار واحد» به عراق

استان‌های عراق از حیث جمعیت، درآمد، تقاضا، پروژه‌های توسعه‌ای، دسترسی مرزی و مزایای اقتصادی متفاوت‌اند. سیاست تجاری ایران باید به سمت نقشه فرصت‌های استانی حرکت کند.

پنجم؛ ایجاد نظام دایمی رصد اقتصاد عراق

قیمت و صادرات نفت، بودجه عمومی، اصلاحات بانکی، سرمایه‌گذاری خارجی، مقررات واردات، پروژه‌های زیرساختی، تحولات جاده توسعه، سهم رقبا و وضعیت مرزها باید به صورت مستمر رصد شوند تا فعال اقتصادی پیش از تغییر بازار، نشانه‌های آن را مشاهده کند.

● انتخاب راهبردی ایران

عراق برای ایران فقط یک بازار صادراتی نیست؛ یکی از مهمترین فضاهاى اقتصادى پیرامونى کشور و بخشی از جغرافیای طبیعی تجارت، ترانزیت و زنجیره تأمین ایران است.

اما حفظ این جایگاه در دهه آینده با تکرار الگوهای گذشته تضمین نخواهد شد.

راهبرد مطلوب ایران باید دو هدف را هم‌زمان دنبال کند: حفظ تجارت امروز و ساختن جایگاه فردا.

صادرات همچنان مهم خواهد بود؛ اما در اقتصاد عراق فردا، کشورهایی موقعیت پایداری خواهند داشت که علاوه بر فروش کالا، در تولید، سرمایه‌گذاری، لجستیک، تأمین مالی، فناوری و زیرساخت نیز شریک اقتصاد عراق باشند.

از این منظر، پرسش اصلی برای ایران دیگر صرفاً این نیست که «چه میزان به عراق صادر می‌کنیم؟»

پرسش مهم‌تر این است: «چه سهمی از اقتصاد در حال تغییر عراق از آن ما خواهد بود؟»

چه سهمی از اقتصاد فردای عراق خواهیم داشت؟

منابع منتخب

صندوق بین‌المللی پول

Iraq: 2025 Article IV Consultation, 2025:

بانک جهانی

Iraq Railways Extension and Modernization Project, 2025:

برنامه توسعه سازمان ملل متحد / دولت عراق

Iraq National Development Plan 2024-2028:

بانک مرکزی عراق، اسناد و اطلاعیه‌های برنامه اصلاح نظام بانکی، ۲۰۲۶:

آژانس بین‌المللی انرژی.

National Climate Resilience Assessment for Iraq, 2025:

اینستاگرام: [instagram.com/TCCIM.pr](https://www.instagram.com/TCCIM.pr) توئیتر: twitter.com/TCCIM
آپارات: www.aparat.com/TCCIM تلگرام: t.me/TehranChamber
کد پستی: ۱۵۱۱۹۱۷۶۱۳ صندوق پستی: ۱۵۸۷۵/۳۸۱۸

تهران پایتخت تجارت ایران

TEHRAN CHAMBER OF COMMERCE,
INDUSTRIES, MINES AND AGRICULTURE

بورس کانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران